

АГРОСАНОАТ МАЖМУАСИ ИҚТИСОДИЁТИ

**“АГРОСАНОАТ МАЖМУАСИ ИҚТИСОДИЁТИ” ФАНИНИНГ
ПРЕДМЕТИ, ВАЗИФАЛАРИ ВА ЎРГАНИШ УСУЛЛАРИ**

Маърузачи: и.ф.н. Доц. Хакимов Р.

Тошкент-2021

1-МАВЗУ. “АГРОСАНОАТ МАЖМУАСИ ИҚТИСОДИЁТИ” ФАНИНИНГ ПРЕДМЕТИ, ВАЗИФАЛАРИ ВА ЎРГАНИШ УСУЛЛАРИ

РЕЖА

1.1. Ўзбекистон Республикаси Президентини И.А.Каримовнинг “2015 йил ватанимиз тарққиётини янги босқичга кўтарадиган йил бўлади” номли маърузасидан келиб чиққан ҳолда фаннинг мақсади ва вазифаси.

1.2.“Агросаноат мажмуаси иқтисодиёти” фанининг предмети, вазифалари.

1.3.“Агросаноат мажмуаси иқтисодиёти” фанининг предметини ўрганиш усуллари.

1.4.“Агросаноат мажмуаси иқтисодиёти” фанининг мутахассислар фаолиятидаги аҳамияти.

1.5.“Агросаноат мажмуаси иқтисодиёти” фанининг қисқача ривожланиш тарихи.

1.1. Ўзбекистон Республикаси Президентини И.А.Каримовнинг “2015 йил ватанимиз тарққиётини янги босқичга кўтарадиган йил бўлади” номли маърузасидан келиб чиққан ҳолда фаннинг мақсади ва вазифаси.

1. Мутахассисларни бозор иқтисодиёти шароитида агросаноат мажмуаси тармоқлари иқтисодиётининг ҳозирги ҳолати, мавжуд иқтисодий муаммолари ва уларнинг мўътадил ечимларини топиш учун зарур билимлар мажмуаси билан қуроллантириш;

2. Аграр саноат мажмуасида вужудга келадиган муаммоларни тўғри ечиш учун қабул қилинадиган қарорлар қабул қилишга зарур маълумотлар, билимлар билан мутахассисларни таъминлаш;

3. Мамлакатнинг аграр сиёсатини ўзида мужассамлаштириш ва уларнинг моҳияти билан мутахассисларни қуроллантириш;

4. Мутахассисларда илмий изланишлар олиб бориш учун зарур билимлар ва кўникмаларни ҳосил қилиш;

5. Мутахассисларни ишлаб чиқаришга тайёрлаш ва ижобий инсоний хислатларга эга, кучли шахсларни тайёрлашда ўз ҳиссасини қўшиш.

1.2. “Агросаноат мажмуаси иқтисодиёти” фанининг предмети, вазифалари.

Агросаноат мажмуаси иқтисодиёти фани иқтисодий фанлар таркибига кирибади ва объектив иқтисодий қонунларнинг мажмуа тармоқларида амал қилишининг ўзига хос хусусиятларини ўрганади.

Ушбу фан агросаноат мажмуаси тармоқларининг ресурсларидан фойдаланишнинг иқтисодий самарадорлигига таъсир қилувчи омилларни ўрганади, соҳада самарадорликни оширишнинг йўналишларини белгилашнинг умумий қоидаларини ишлаб чиқади.

Мамлакатни аграр сиёсатининг моҳияти билан ўқувчиларни таништиради.

1.2. “Агросаноат мажмуаси иқтисодиёти” фанининг бошқа фанлар билан алоқаси

1.3. “Агросаноат мажмуаси иқтисодиёти” фанининг предмети ўрганиш усуллари.

Агросаноат мажмуаси иқтисодиёти фани ўз предмети ўрганишда илмий тадқиқотлар олиб боришнинг қуйидаги усулларидан фойдаланади:

- *Тарихий диалектик ривожланиши усули;
- *Иқтисодий таҳлил;
- *Иқтисодий таққослаш;
- *Иқтисодий синтезлаш;
- *Индукция;
- *Дедукция;
- *Монографик таҳлил;
- *Статистик усуллар;
- *Тажриба;
- *Ҳисоб конструкторлик усул ва бошқалар

1.4. “Агросаноат мажмуаси иқтисодиёти” фанининг мутахассислар фаолиятидаги аҳамияти.

Иқтисодиётни ривожлантиришнинг бош омилларидан бири замон талабларига жавоб берадиган, ҳар қандай қийин муаммоларни еча оладиган кадрларнинг мавжудлигидир. Бундай кадрларни тайёрлашда “Агросаноат мажмуаси иқтисодиёти” фанининг ўрни ва аҳамияти беқиёс. Юқори даражада билим ва малакага эга кадрларни тайёрлашда бошқа кўплаб омиллар қаторида “Агросаноат мажмуаси иқтисодиёти” фани ҳам муҳим ўрин эгаллайди.

1.5. “Агросаноат мажмуаси иқтисодиёти” фанининг қисқача ривожланиш тарихи.

Фаннинг муаммоларини ўрганиш жуда қадим даврларга бориб қадалади. Лекин алоҳида фан сифатида шаклланишига унча катта вақт бўлган эмас

1.5. “Агросаноат мажмуаси иқтисодиёти” фанининг қисқача ривожланиш тарихи.

Адабиётларда “агросаноат интеграцияси”, “агробизнес”, “агросаноат мажмуаси” тушунчаларининг пайдо бўлиши 1950 йиллар охирига тўғри келади. “Агросаноат мажмуаси иқтисодиёти” алоҳида фан сифатида 1960 йиллардан бошлаб ўрганила бошланди.

1.5. “Агросаноат мажмуаси иқтисодиёти” фанининг қисқача ривожланиш тарихи.

Бизнинг мамлакатимизда бу фан 1970 йилларнинг ўрталарида шаклланди ва мутахассислар томонидан ўрганилиб, ривожлантирилмоқда. “Агросаноат мажмуаси иқтисодиёти” фани динамик ривожланиб борётган фанлар қаторига киради.

АГРОСАНОАТ МАЖМУАСИ ИҚТИСОДИЁТИ

2-МАВЗУ. АГРОСАНОАТ МАЖМУАСИНИНГ МОҲИЯТИ ВА ТАРКИБИ

Маърузачи: и.ф.н. Доц. Хакимов Р.

Тошкент-2019

2-МАВЗУ. АГРОСАНОАТ МАЖМУАСИНИНГ МОҲИЯТИ ВА ТАРКИБИ

РЕЖА

2.1. Агросаноат интеграцияси. Агросаноат мажмуасининг аҳамияти ва мамлакат иқтисодиётида тутган ўрни.

2.2. Агросаноат мажмуаси тушунчаси, унинг моҳияти.

2.3. Агросаноат мажмуасининг таркиби (тузилмаси).

2.4. Ўзбекистон Республикаси агросаноат мажмуасининг ҳозирги ҳолати.

2.5. Республика ва ҳудудий агросаноат мажмуаларини ривожлантириш йўналишлари.

2.1. Агросаноат интеграцияси. Агросаноат мажмуасининг аҳамияти ва мамлакат иқтисодиётида тутган ўрни.

- * **Мамлакатга тушаётган қаттиқ валюта тушумининг 65 фоизидан кўпроғи АСМ маҳсулотларини экспорт қилишдан олинади;**
- * **Мамлакатда банд меҳнат ресурсларининг 70 фоизи агросаноат мажмуаси тармоқларида ишлайди;**
- * **Иқтисодиётнинг асосий активларининг катта қисми Ушбу мажмуа корхоналарида йиғилган.**
- * **Мамлакат минтақаларини ривожланишида ҳамда ижтимоий масалаларни ҳал этишда фаол иштирок этади.**
- * **Мамлакатнинг озиқ-овқат, иқтисодий хавфсизлигини таъминлайди.**

2.2.Агросаноат мажмуаси тушунчаси, унинг моҳияти.

Агросаноат мажмуаси-қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини етиштириш, тайёрлаш, уларни қайта ишлаш, тайёр маҳсулотларни истеъмолчиларга етказиб бериш билан шуғулланувчи тармоқлар ва мажмуа тармоқларига хизмат кўрсатувчи соҳалар йиғиндисидир.

2.3. АГРОСАНОАТ МАЖМУАСИНИНГ ТАРКИБИ (ТУЗИЛМАСИ).

2.4.ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ АГРОСАНОАТ МАЖМУАСИНИНГ ҲОЗИРГИ ҲОЛАТИ.

Мамалякат агрорасаноат мажмуасида озик-овқатнинг
99 фоиздан кўпроғи етиштирилади. Ўзбекистон
Республикаси агрорасаноат мажмуаси
мамалакатнинг озик-овқат хавфсизлигини
таъминлайди.

2.5. Республика ва ҳудудий агросаноат мажмуаларини ривожлантириш йўналишлари.

- * **ИККИНЧИДАН** ишлаб чиқарилаётган маҳсулотларнинг сифати ва уларнинг ассортиментини яхшилаш;
- * **УЧИНЧИДАН**, агросаноат мажмуаси тармоқларида меҳнат унумдорлиги ошириш;
- * **ТЎРТИНЧИДАН**, агросаноат мажмуаси маҳсулотларини таннархини пасайтириш;
- * **БЕШИНЧИДАН**, агросаноат мажмуасига кирувчи тармоқларнинг мутаносиб ривожланишини таъминлаш;
- * **ОЛТИНЧИДАН**, агросаноат мажмуаси тармоқларида бозор муносабатларини янада чуқурлаштиришдир.

АГРОСАНОАТ МАЖМУАСИ ИҚТИСОДИЁТИ

3-МАВЗУ. АГРОСАНОАТ МАЖМУАСИ ТАРМОҚЛАРИ УЧУН ИШЛАБ ЧИҚАРИШ ВОСИТАЛАРИ ИШЛАБ ЧИҚАРУВЧИ СОҲА

Маърузачи: и.ф.н. Доц. Хакимов Р.

Тошкент-2019

3-МАВЗУ. АГРОСАНОАТ МАЖМУАСИ ТАРМОҚЛАРИ УЧУН ИШЛАБ ЧИҚАРИШ ВОСИТАЛАРИ ИШЛАБ ЧИҚАРУВЧИ СОҲА

РЕЖА

3.1. Агросаноат мажмуаси тармоқларига ишлаб чиқариш воситалари ишлаб чиқарувчи соҳанинг таркиби, аҳамияти ва вазифалари.

3.2. Соҳанинг мамлакат ижтимоий-иқтисодий ҳаётидаги ўрни ва ҳозирги ҳолати.

3.3. Агросаноат мажмуаси тармоқларига ишлаб чиқариш воситалари ишлаб чиқарувчи соҳани ривожлантириш йўналишлари.

3.1. Агросаноат мажмуаси тармоқларига ишлаб чиқариш воситалари ишлаб чиқарувчи соҳанинг таркиби, аҳамияти ва вазифалари.

Агросаноат мажмуасининг агросаноат мажмуаси тармоқлари учун ишлаб чиқариш воситалари ишлаб чиқарувчи соҳаси таркиби (тузилмаси)

Куч берувчи техникалар (машина, комбайн, трактор ва х.з.лар) ишлаб чиқарувчи соҳа

Ишчи машиналар ишлаб чиқарувчи соҳа

Харакатланувчи асосий ишлаб чиқариш воситалари

Тракторсозлик
Комбайнсозлик..[\АСМга расмлар\CLAAS-in-Tashkent.png](#)
Автомобилсозлик (махсус юк авто.)

Стационар ишлайдиган ишлаб чиқариш воситалари ишлаб чиқариш соҳалар

Станоксозлик
Асбоб-ускуналар
Пахта, каноп, жун ва пиллага ишлов берувчи воситалар
Кайта ишлаш саноати учун ишлаб чиқариш воситалари ишлаб чиқариш
Сақлаш воситалари

ИШЧИ МАШИНАЛАР ИШЛАБ ЧИҚАРУВЧИ СОҲА

- * Плуглар
- * Культиваторлар
- * Турли тиркамалар
- * Трактор прицеплари
- * Лаборотория жиҳозлари

3.2. Соҳанинг мамлакат ижтимоий-иқтисодий ҳаётидаги ўрни ва ҳозирги ҳолати.

фоизига яқини ишлаб чиқарилади;

- * Мамлакатга тушаётган қаттиқ валюта тушумининг 5 фоизидан кўпроғи АСМ 1-соҳаси маҳсулотларини экспорт қилишдан олинади;
- * Мамлакатда банд меҳнат ресурсларининг 11 фоизи агросаноат мажмуасининг 1-соҳаси тармоқларида ишлайди;
- * Иқтисодиётнинг асосий активларининг ката қисми ушбу мажмуа корхоналарида йиғилган.
- * Мамлакат минтақаларини ривожланишида ҳамда ижтимоий масалаларни ҳал этишда фаол иштирок этади.
- * Мамлакатнинг агросаноат мажмуасини жадал ривожлантиришнинг моддий асосини яратади.

3.3. Агросаноат мажмуаси тармоқларига ишлаб чиқариш воситалари ишлаб чиқарувчи соҳани ривожлантириш йўналишлари.

Бу тармоқларнинг асосий қисми Ўзбекистон Республикасида ташкил этилган ва ривожлантирилмоқда. Шу билан биргаликда республикада дон комбайнлари, махсус транспорт воситалари, ишчи машиналарнинг бир қисмини ишлаб чиқариш ташкил этилмаган. Умуман айтганда, агросаноат мажсуаси биринчи соҳасини имкон даражада кучли ривожлантириш устувор йўналишлардан бири ҳисобланади.

АГРОСАНОАТ МАЖМУАСИ ИҚТИСОДИЁТИ

4-МАВЗУ. АГРОСАНОАТ МАЖМУАСИНИНГ ҚИШЛОҚ ЖЎЖАЛИГИ МАҲСУЛОТЛАРИНИ ТАЙЁРЛОВЧИ, ҚАЙТА ИШЛОВЧИ ВА ИСТЕЪМОЛЧИЛАРГА ЕТКАЗИБ БЕРУВЧИ СОҲАСИ

Маърузачи: и.ф.н. Доц. Хакимов Р.

Тошкент-2019

4-МАВЗУ. АГРОСАНОАТ МАЖМУАСИНИНГ ҚИШЛОҚ ЖЎЖАЛИГИ МАҲСУЛОТЛАРИНИ ТАЙЁРЛОВЧИ, ҚАЙТА ИШЛОВЧИ ВА ИСТЕЪМОЛЧИЛАРГА ЕТКАЗИБ БЕРУВЧИ СОҲАСИ

РЕЖА

4.1. Агросаноат мажмуасининг қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини тайёрловчи, қайта ишловчи ва истеъмолчиларга етказиб берувчи соҳасининг таркиби.

4.2. Агросаноат мажмуасининг қишлоқ жўжалиги маҳсулотларини тайёрловчи, қайта ишловчи ва истеъмолчиларга етказиб берувчи соҳасининг вазифалари, аҳамияти.

4.3. Агросаноат мажмуасининг қишлоқ жўжалиги маҳсулотларини тайёрловчи, қайта ишловчи ва истеъмолчиларга етказиб берувчи соҳасининг мамлакат ижтимоий-иқтисодий ҳаётидаги ўрни.

4.4. Агросаноат мажмуасининг қишлоқ жўжалиги маҳсулотларини тайёрловчи, қайта ишловчи ва истеъмолчиларга етказиб берувчи соҳасининг ҳозирги ҳолати.

4.1. Агросаноат мажмуасининг қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини тайёрловчи, қайта ишловчи ва истеъмолчиларга етказиб берувчи соҳасининг таркиби.

Агросаноат мажмуасининг қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини тайёрловчи, қайта ишловчи ва истеъмолчиларга етказиб берувчи соҳаси таркиби (тузилмаси)

Қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини тайёрловчи соҳа корхоналари

Қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини қайта ишловчи соҳа корхоналари

Қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини сақловчи, ташувчи ва истеъмолчиларга етказиб берувчи соҳа корхоналари

ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИ МАҲСУЛОТЛАРИНИ ТАЙЁРЛОВЧИ СОҲА КОРХОНАЛАРИ

комбинатлари

- * Пахта қабул қилиш пунктлари,
заводлари
- * Пила қабул қилиш пиллахона лари,
ипакчилик фабрикалари
- * Тери қабал қилиш пунктлари
- * Жун, каношни қабул қилиш
пунктлари
- * Қишлоқ хўжалик маҳсулотларини
тайёрлайдиган хусусий
тадбиркорлар
- * Уй хўжаликларини

ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИ МАҲСУЛОТЛАРИНИ САҚЛОВЧИ, ТАШУВЧИ ВА ИСТЕЪМОЛЧИЛАРГА ЕТКАЗИБ БЕРУВЧИ СОҶА КОРХОНАЛАРИ

- * Пахта тозалаш заводлари
- * Жун ва каноپни қайта ишлаш заводлари
- * Мева шарбатлари чиқарувчи корхоналар
- * Вино, ароқ ва коньяк заводлари
- * Терини қайта ишлаш заводлари
- * Текстил саноати корхоналари
- * Ун ва нон заводлари
- * Ёғ-мой корхоналари

ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИ МАҲСУЛОТЛАРИНИ САҚЛОВЧИ, ТАШУВЧИ ВА ИСТЕЪМОЛЧИЛАРГА ЕТКАЗИБ БЕРУВЧИ СОҶА КОРХОНАЛАРИ

- * Қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини ташувчи махсус транспорт
- * Ўзташқитранс корхоналари
- * Совуқхоналар (холодилниклар)
- * Озиқ-овқат саноати корхоналари
- * Супермаркетлар
- * Деҳқон бозорлари
- * Агросаноат биржалари

4.3. Агросаноат мажмуасининг қишлоқ жўжалиги маҳсулотларини тайёрловчи, қайта ишловчи ва истеъмолчиларга етказиб берувчи соҳасининг мамлакат ижтимоий-иқтисодий ҳаётидаги ўрни.

фоизи а яқини ишлаб чиқарилади,

- * Мамлакатга тушаётган қаттиқ валюта тушумининг 25 фоизидан кўпроғи АСМ 3-соҳаси маҳсулотларини экспорт қилишдан олинади;
- * Мамлакатда банд меҳнат ресурсларининг 17 фоизи агросаноат мажмуасининг 3-соҳаси тармоқларида ишлайди;
- * Иқтисодиётнинг асосий активларининг ката қисми ушбу мажмуа корхоналарида йиғилган.
- * Мамлакат минтақаларини ривожланишида ҳамда ижтимоий масалаларни ҳал этишда фаол иштирок этади.
- * Мамлакатнинг агросаноат мажмуасини жадал ривожлантиришнинг моддий асосини яратади.

АГРОСАНОАТ МАЖМУАСИНИ 3-СОҲАСИНИ РИВОЖ- ЛАН ТИРИШ-НИНГ АСОСИЙ ЙЎНАЛИШЛАРИ

потенциалидан тулиқ фойдаланишга эришиш;

- * Қишлоқ хўжалигида етиштирилаётган маҳсулотларни асосий қисмини қайта ишлашга етарли қувватларни яратиш;
- * Соҳага энг илғор технологияларни жорий этиш ва маҳсулотлар сифатини ошириш, таннархини пасайтириш;
- * Соҳанинг экспорт салоҳиятини ошириш;
- * Соҳанинг ишлаб чиқариш потенциалини кучайтириш ва ундан самарали фойдаланиш;
- * Соҳада иқтисодий ислоҳотларни чуқурлаштириш ва мулкӣ муносабатларни такомиллаштириш;
- * Йил давомида аҳолини қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари билан бир меъёрда таъминлашни ташкил этиш;
- * Мамлакатнинг минтақаларини ривожлантиришда ҳамда ижтимоӣ масалаларинини хал этишда фаол иштирок этишини таъминлаш.

АГРОСАНОАТ МАЖМУАСИ ИҚТИСОДИЁТИ

5-МАВЗУ. АГРОСАНОАТ МАЖМУАСИНИНГ ИШЛАБ ЧИҚАРИШ ИНФРАТУЗИЛМАСИ

Маърузачи: и.ф.н. Доц. Хакитмов Р.

Тошкент-2019

5-МАВЗУ. АГРОСАНОАТ МАЖМУАСИНИНГ ИШЛАБ ЧИҚАРИШ ИНФРАТУЗИЛМАСИ

РЕЖА

5.1. Инфратузилма тушунчаси, унинг моҳияти ва ишлаб чиқариш инфратузилмасининг таркиби.

5.2. Агросаноат мажмуаси ишлаб чиқариш инфратузилмасининг вазифалари, аҳамияти.

5.3. Агросаноат мажмуаси ишлаб чиқариш инфратузилма сининг мамлакат ижтимоий-иқтисодий ҳаётидаги ўрни ҳозирги ҳолати.

5.4. Ўзбекистон Республикаси агросаноат мажмуаси ишлаб чиқариш инфратузилмасини ривожлантириш йўналишлари.

5.1. Инфратузилма тушунчаси, унинг моҳияти ва ишлаб чиқариш инфратузилмасининг таркиби.

**Бевосита корхоналар
таркибида фаолият
кўрсатувчи ишлаб
чиқариш инфратузилма**

**Бевосита корхоналар
таркибида фаолият
кўрсатувчи ишлаб
чиқариш инфратузилма**

**Хизмат кўрсатиш вазифаси
бўйича умумий хусусийтга
эга ишлаб чиқариш
инфратузилмаси**

Бевосита корхоналар таркибида фаолият кўрсатувчи ишлаб чиқариш инфратузилмасининг таркиби.

- * Ички хўжалик таранспорт тизими
- * Асосий активларни таъмирлаш тизими
- * Омборхоналар
- * Консалтинг хизмати
- * Энергетик қувватлар билан таъминлашнинг
ички тизими

Хизмат кўрсатиш вазифаси бўйича умумий хусусийтга эга ишлаб чиқариш инфратузилмаси таркиби.

- * Хўжаликлараро йўллар тизими
- * Корхонани ташқи субъектлар билан боғловчи алоқа тизими
- * Хўжаликларни ёқилғи-мойлаш материаллари билан таъминлаш тизими
- * Хўжаликларни маъданли ўғитлар ва кимёвий воситалар билан таъминлаш тизими
- * Хўжаликларни сифатли уруғлик билан таъминлаш тизими
- * Хўжаликларни зотли чорва моллари билан таъминлаш ҳамда зооветеренария хизматлари кўрсатиш тизими

Хизмат кўрсатиш вазифаси бўйича умумий хусусийтга эга ишлаб чиқариш инфратузилмаси таркиби.

кўрсатиш тизими

- * МТП ва ММТПлари
- * Маслаҳат бериш марказлари хизмати тизими
- * Электр энергияси билан таъминлаш тизими
- * Хўжаликлараро ва марказлашган таъмирлаш тизими
- * Хўжаликларга зарур техникаларни олиб келиш ва таъминлаш тизими
- * Банк ва молиявий хизматлар кўрсатиш тизими

5.2. Агросаноат мажмуаси ишлаб чиқариш инфратузилмасининг вазифалари, аҳамияти.

Агросаноат мажмуасида меҳнатнинг сифати ва унумдорлигини оширади. Бу эса катта иқтисодий-ижтимоий самарадорликка олиб келади.

Агросаноат мажмуасининг ишлаб чиқариш инфратузилмаси мажмуа барча тармоқларининг мўътадил ишлаши учун зарур шароитни туғдиради, уларга хизмат кўрсатади.

Ишлаб чиқаришда банд бўлганларни ўзига хос бўлмаган иш ва хизматлардан озод қилади.

5.3. Агросаноат мажмуаси ишлаб чиқариш инфратузилма сининг мамлакат ижтимоий-иқтисодий ҳаётидаги ўрни ҳозирги ҳолати.

**Ҳозирда Ўзбекистон Республикаси
агросаноат мажмуасининг ишлаб чиқариш
инфратузилмаси нисбатан ривожланган.**

5.3. Агросаноат мажмуаси ишлаб чиқариш инфратузилмасининг мамлакат ижтимоий-иқтисодий ҳаётидаги ўрни ҳозирги ҳолати.

- * Мамлакат ялпи ички масулотининг 14,2 фоизи ишлаб чиқарилади;
- * Мамлакатда банд меҳнат ресурсларининг 6 фоизи агросаноат мажмуасининг ишлаб чиқариш инфратузилмаси тизимида ишлайди;
- * Иқтисодиётнинг активларининг салмоқли қисми ушбу мажмуа корхоналарида йиғилган;
- * Мамлакат минтақаларини ривожланишида ҳамда ижтимоий масалаларни ҳал этишда фаол иштирок этади;
- * Мамлакатнинг агросаноат мажмуасини жадал ривожлантиришнинг моддий асосини яратади.

АГРОСАНОАТ МАЖМУАСИ ИҚТИСОДИЁТИ

6-МАВЗУ. АГРОСАНОАТ МАЖМУАСИ ИЖТИМОЙ ИНФРАТУЗИЛМАСИ

Маърузачи: и.ф.н. Доц. Хакимов Р.

Тошкент-2019

6-МАВЗУ. АГРОСАНОАТ МАЖМУАСИ ИЖТИМОЙ ИНФРАТУЗИЛМАСИ

РЕЖА

6.1. Агросаноат мажмуаси ижтимоий инфратузилмаси тушунчаси ва унинг моҳияти.

6.2. Агросаноат мажмуаси ижтимоий инфратузилмасининг таркиби.

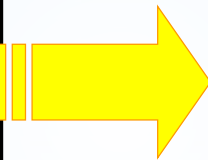
6.3. Ўзбекистон Республикаси агросаноат мажмуаси ижтимоий инфратузилмасининг ҳозирги ҳолати.

6.4. Ўзбекистон Республикаси агросаноат мажмуаси ижтимоий инфратузилмасининг смарадорлигини аниқлаш усуллари.

6.5. Ўзбекистон Республикаси агросаноат мажмуаси ижтимоий инфратузилмасини ривожлантириш йўналишлари.

1.1. Агросаноат мажмуаси ижтимоий инфратузилмаси тушунчаси ва унинг моҳияти.

Инфратузилма – ишлаб чиқаришнинг нормал ишлаши учун зарур бўлган барча хизматларни кўрсатувчи ва бевосита ишлаб чиқариш жараёни давомида узвий иштирок этувчи тармоқ ва хизматлар йиғиндисидир.

Агросаноат мажмуасининг ижтимоий инфратузилмаси агросаноат мажмуаси барча тармоқларининг нормал ишлаши учун зарур шароит туғдиради, уларда ишлаётганларга хизмат кўрсатади.

6.2. Агросаноат мажмуаси ижтимоий инфратузилмасининг таркиби.

**Агросаноат мажмуаси
ижтимоий
инфратузилмасининг
таркиби (тузилмаси)**

**Бевосита корхоналар
таркибида фаолият
кўрсатувчи ижтимоий
инфратузилма**

**Хизмат кўрсатиш вазифаси
бўйича умумий хусусийтга
эга ижтимоий
инфратузилмаси**

БЕВОСИТА КОРХОНАЛАР ТАРКИБИДА ФАОЛИЯТ КЎРСАТУВЧИ ИЖТИМОЙ ИНФРАТУЗИЛМА

- * Хўжалик ҳудудида жойлашган тиббий пунктлари
- * Меҳнат ресурсларини ташийдиган (корхонанинг) таранспорт тизими
- * Дам олиш хоналари
- * Гимнастика қилишга ёрдамлашиш хизмати
- * Кутубхоналар ва ахборот тарқатиш тизими

ХИЗМАТ КЎРСАТИШ ВАЗИФАСИ БЎЙИЧА УМУМИЙ ХУСУСИЙТГА ЭГА ИЖТИМОЙ ИНФРАТУЗИЛМАСИ

- * Аҳолини ташийдиган йўллар тизими
- * Корхонани, аҳолини ижтимоий соҳа субъектлари билан боғловчи алоқа тизими
- * Аҳолига маиший хизмат кўрсатиш тизими
- * Спорт соғломлаштириш объектлари
- * Шифохоналар тизими
- * Клублар

ХИЗМАТ КЎРСАТИШ ВАЗИФАСИ БЎЙИЧА УМУМИЙ ХУСУСИЙТГА ЭГА ИЖТИМОИЙ ИНФРАТУЗИЛМАСИ

**мактаблар, академик ва касб-
хунар коллежлари**

*** Аҳолини ичимлик сув билдан
таъминлаш тизими**

*** Аҳолини табиий газ билан
таъминлаш тизими**

*** Аҳолини ёқилғи билан
таъминлаш тизими**

ХИЗМАТ КЎРСАТИШ ВАЗИФАСИ БЎЙИЧА УМУМИЙ ХУСУСИЙТГА ЭГА ИЖТИМОЙ ИНФРАТУЗИЛМАСИ

кўрсатиш тизими

- * Аҳолини электр энергияси билан таъминлаш тизими
- * Аҳоли дам оладиган боғлар
- * Умумий овқатланиш тизими

6.3.ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ АГРОСАНОАТ МАЖМУАСИ ИЖТИМОЙ ИНФРАТУЗИЛМАСИНИНГ ХОЗИРГИ ҲОЛАТИ.

ишлаши учун зарур шароит яратади,

- * Мамлакат ялпи ички масулотининг 9 фоизидан кўпроғи ишлаб чиқарилади;
- * Мамлакатда банд меҳнат ресурсларининг 8-9 фоизи агросаноат мажмуасининг ижтимоий инфратузилмаси тизимида ишлайди;
- * Иқтисодиётнинг активларининг салмоқли қисми ушбу мажмуа корхоналарида йиғилган;
- * Мамлакат минтақаларини ривожланишида ҳамда ижтимоий масалаларни ҳал этишда фаол иштирок этади;
- * Мамлакатнинг агросаноат мажмуасини жадал ривожлантиришнинг моддий асосини яратади.

6.5. Ўзбекистон Республикаси агросаноат мажмуаси ижтимоий инфратузилмасини ривожлантириш йўналишлари.

У давлат томонидан қўллаб – қувватланишига боғлиқ. Чунки ижтимоий инфратузилманинг шундай йўналишлари мавжудки, уларни бирорта ишбилармон ўз фаолият турига айналтира олмайди. Масалан, қишлоқ жойларидаги асосий кўчаларни кечаси ёритадиган чироқлар, аҳоли дам оладиган парк (боғлар), ўт ўчирувчилар ташкилотини юритиш харажатлари кабилар ишбилармон фаолияти бўйича ҳеч қачон ўзини оқламайди. Шундай экан, бу харажатларни давлат томонидан қоплаш зарурияти бор. Ҳамма фойдаланадиган бу турдаги ижтимоий харажатларга давлат томонидан қилинадиган сарфлар миқдори ҳам ижтимоий инфратузилмани ривожлантиришнинг бир йўналишидир.

АГРОСАНОАТ МАЖМУАСИ ИҚТИСОДИЁТИ

**7-МАВЗУ. ОЗИҚ-ОВҚАТ МУАММОСИ ВА УНИ ЯХШИЛАШ
ЙЎНАЛИШЛАРИ**

Маърузачи: и.ф.н. Доц. Хакимов Р..

Тошкент-2019

7-МАВЗУ. ОЗИҚ-ОВҚАТ МУАММОСИ ВА УНИ ЯХШИЛАШ ЙЎНАЛИШЛАРИ

РЕЖА

7.1. Озиқ-овқат муаммосининг моҳияти.

7.2. Ўзбекистон Республикасида аҳолини озиқ-овқат билан таъминлашнинг ҳозирги аҳволи.

7.3. Озиқ-овқат таъминотини яхшилаш йўналишлари

7.1. ОЗИҚ-ОВҚАТ МУАММОСИНИНГ МОҲИЯТИ.

1974 йилда Жаҳон озиқ-овқат саммитида “озиқ-овқат хавфсизлиги” категорияси таклиф қилинган ва озиқ-овқат хавфсизлиги масаласи мамлакатлар учун сиёсий даражага кўтарилди. Ўз ўрнида мамлакатда барқарор озиқ-овқат хавфсизлигини таъминлаш иқтисодий, ижтимоий ва сиёсий тараққиётга боғлиқ бўлиб, бир-бирини тўлдиради.

**Миллатлар Ташкилотининг озиқ-овқат ва
кишлоқ хўжалиги ташкилоти (ФАО)
томонидан қабул қилинган тушунча**

**“барча одамлар одамлар ўз озиқланиш
эҳтиёжлари ва шахсий хоҳишларига биноан
ҳамда фаол ва соғлом ҳаётни таъминлаш учун
етарли миқдорда хавфсиз ва тўйимли озиқ-овқат
маҳсулотларига эга бўлиш учун жисмонан,
иқтисодий ва ижтимоий имкониятларга эгаллиги
озиқ-овқат хавфсизлиги таъминланди демакдир”**

7.2. Ўзбекистон Республикасида аҳолини озиқ-овқат билан таъминлашнинг ҳозирги аҳволи.

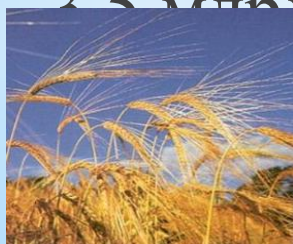
Мустақиллик йилларида мамлакатимиз қишлоқ хўжалиги соҳасида жуда катта ютуқларга эришилган бўлиб, озиқ-овқат маҳсулотлари билан деярли ўзини ўзи таъминлайди. Агросаноат мажмуининг қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини қайта ишлаш соҳаси маҳаллий хомашё маҳсулотлари эвазига ишлайди.

7.2. Ўзбекистон Республикасида аҳолини озиқ-овқат билан таъминлашнинг ҳозирги аҳволи.

2011 йилда:

- * 6 миллион 800 минг тонна ғалла;
- * 8 миллион 200 минг тонна дан ортиқ сабзавот ва полиз;
- * 3 миллион тонна боғдорчилик маҳсулотлари;
- * 6 миллион 600 минг тонна сут;
- * 1 миллион 500 минг тоннадан ортиқ гўшт;

* 2,5 млрд.

ёд ўн иккундан

7.3. Озиқ-овқат таъминотини яхшилаш йўналишлари

АГРОСАНОАТ МАЖМУАСИ ИҚТИСОДИЁТИ

8-МАВЗУ. ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИ - АГРОСАНОАТ МАЖМУАСИНИНГ АСОСИЙ БЎҒИНИ

Маърузачи: и.ф.н. Доц. Хакимов Р.

Тошкент-2019

8-МАВЗУ. ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИ - АГРОСАНОАТ МАЖМУАСИНИНГ АСОСИЙ БЎҒИНИ

РЕЖА

8.1. Қишлоқ хўжалиги-агросаноат мажмуасининг асосий бўғини ва унинг ўзига хос хусиятлари.

8.2. Қишлоқ хўжалигининг иқтисодиётдаги тутган ўрни ва аҳамияти.

8.3. Ширкат хўжалиklarининг ташкилий-иқтисодий асослари.

8.4. Фермер хўжалиklarининг ташкилий-иқтисодий асослари.

8.5. Деҳқон хўжалиklarининг ташкилий-иқтисодий асослари.

8.6. Қишлоқ хўжалигининг иқтисодий самарадорлигини аниқлаш усуллари.

8.7. Қишлоқ хўжалигининг иқтисодий-ижтимоий самарадорлигини ошириш йўллари.

8.1. ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИ-АГРОСАНОАТ МАЖМУАСИНИНГ АСОСИЙ БЎҒИНИ ВА УНИНГ ЎЗИГА ХОС ХУСИЯТЛАРИ.

Қишлоқ хўжалиги қуйидаги сабабларга кўра агросаноат мажмуасининг асосий бўғини ҳисобланади

Қишлоқ хўжалиги агросаноат мажмуасига кирувчи саноат тармоқлари чиқараётган ишлаб чиқариш воситаларини асосий истеъмолчиси. Саноатнинг бу тармоқлари олдиган қандай маҳсулотлар чиқариши лозимлиги тўғрисида талабларни кўяди;

Худудлар бўйича қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари ишлаб чиқаришнинг ҳажми қайта ишлаш тармоқлари корхоналарининг жойлашишига ва ривожланишига асос бўлади;

Саноатда ишлаб чиқарилган ишлаб чиқариш воситаларининг самарадорлиги қишлоқ хўжалигида юзага чиқади;

8.1. ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИ-АГРОСАНОАТ МАЖМУАСИНИНГ АСОСИЙ БЎҒИНИ ВА УНИНГ ЎЗИГА ХОС ХУСИЯТЛАРИ.

Қишлоқ хўжалиги қуйидаги сабабларга кўра агросаноат мажмуасининг асосий бўғини ҳисобланади (давоми)

Қишлоқ хўжалигида меҳнат унумдорлигининг даражаси охир оқибатда агросаноат мажмуасида меҳнатнинг унумдорлиги даражасини белгилайди;

Қишлоқ хўжалигида маҳсулот ва ишлар таннархи агросаноат мажмуаси маҳсулотлари таннархининг даражасини белгилайди;

Қишлоқ хўжалигида ишлаб чиқариш жараёнларининг саноатлашиши уни қайта ишлаш тармоқлари билан интеграциялашувининг асоси ҳисобланади.

8.1. ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИ-АГРОСАНОАТ МАЖМУАСИНИНГ АСОСИЙ БЎҒИНИ ВА УНИНГ ЎЗИГА ХОС ХУСИЯТЛАРИ.

Қишлоқ хўжалигининг ўзига хос хусусиятлари

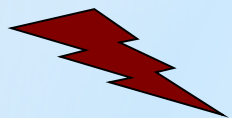
Қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқарилган маҳсулотларнинг бир қисмини ўзи уруғлик, ем – хашак, озиқ – овқат сифатида имтеъмол қилади.

Қишлоқ хўжалиги маҳсулотларининг кўп турларини узок сақлаш мумкин эмас.

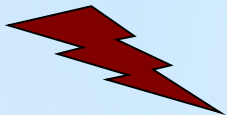
Қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари нархлари ноэластик ҳисобланади.

Ишлаб чиқаришнинг фонд билан таъминланиш даражасининг юқорилиги. Маблағларнинг айланиши тезлиги жуда секин юз беради. Бу қишлоқ хўжалигини инвесторлар учун жозибадорлигини пасайтиради.

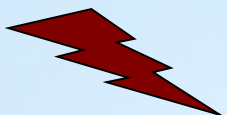
8.2. Қишлоқ хўжалигининг иқтисодиётдаги тутган ўрни ва аҳамияти.

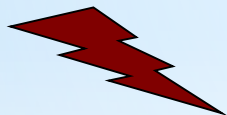
Агросаноат мажмуасини барқарор ишлаши учун зарур шароит яратади;

Мамлакатда банд меҳнат ресурсларининг 40 фоизига яқини қишлоқ хўжалигида ишлайди;

Эркин муомиладага валютанинг 50 фоизидан камроғи қишлоқ хўжалик маҳсулотлари экспорти билан боғлиқ;

Мамлакат ялпи ички масулотининг 26-30 фоизи ишлаб чиқарилади;

Мамлакат минтақаларини ривожланишида ҳамда ижтимоий масалаларни ҳал этишда фаол иштирок этади;

Мамлакатнинг агросаноат мажмуасини жадал ривожлантиришнинг моддий асосини яратади.

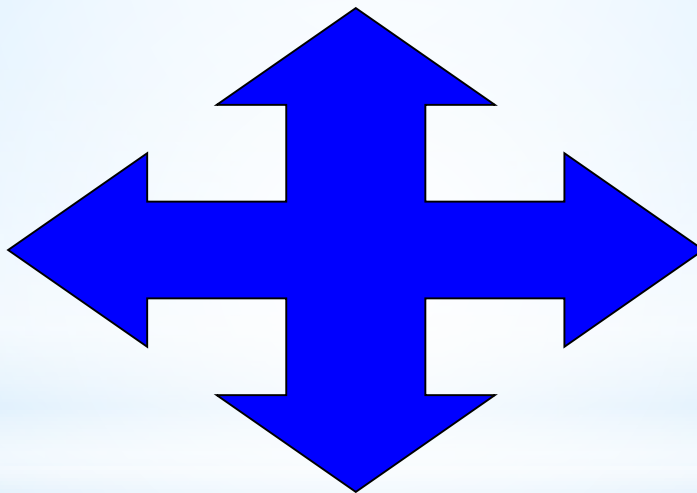
Қишлоқ хўжалиги қуйидаги функцияларни бажаради:

**Мамлакатмизни озиқ
овқат фондини
шакллантиради**

**Юртимизнинг
озиқ-овқат
соҳадаги
мустақиллиги
ни,
хавфсизлигини
таъминлайди;**

**Қишлоқ
хўжалиги
маҳсулотларини
қайта
ишлайдиган
саноат учун хом
ашё етказиб
беради;**

**Аҳолини иш жойлари
билан таъминлайди.**

8.3. ШИРКАТ ХЎЖАЛИКЛАРИНИНГ ТАШКИЛИЙ-ИҚТИСОДИЙ АСОСЛАРИ.

(ширкат хўжалиги) – товар қишлоқ хўжалик маҳсулоти етиштириши учун пай усулга ва асосан оила (жамоа) пудратига, фуқароларнинг ихтиёрий равишда бирлашишига, бошқаришининг умумийлигига асосланган, юридик шахс ҳуқуқига асосланган мустақил хўжалик юритувчи субъектдир.*

* Ширкатларга Ўзбекистон Республикаси “Қишлоқ хўжалик кооперативи

(ширкат хўжалиги) тўғрисида”ги қонунининг 1-боб, 1-моддаси.

Ширкат хўжаликларининг афзаллик ёки ижобий томонлари

Ширкатларнинг афзаллик ёки ижобий томонлари ширкатларнинг таваккалчиликдан нисбатан кучли ҳимояланган;

- * Йирик ҳажмдаги хўжалик ва далаларда илғор технологиялар ва техникаларни қўллаш, мавжуд техника ва жиҳозлардан эса самарали фойдаланиш имкониятлари катта;
- * Йирик далаларда ерларнинг мелиоратив ҳолатини яхшилаш, ўғитлаш, кимёвий воситалардан фойдаланиш, ер ҳайдаш, унга ишлов бериш, суғориш, ҳосилни йиғиб олиш каби ишларни ташкил этишни мўътадил амалга ошириш нисбатан самарали;

Ширкат хўжаликларининг афзаллик ёки ижобий томонлари

маҳсулотларни сақлаш, ташиш ва кўплаб хизмат кўрсатиш тизимларини ташкил этишда нисбатан кучлироқ имкониятларга эгаллиги;

- * Қишлоқ инфратузилмасини вужудга келтириш ва уни ривожлантиришда катта имкониятга эгаллиги.

Ширкат хўжаликларининг камчилик ёки заиф томонлари

лнинг ёшлар қамалларига тезда мослаша
олмаслиги. Ўз ишлаб чиқариш
йўналишини қисқа даврда ўзгартириши
учун имкониятларининг чекланганлиги;

- * Мулкый муносабатлар натижасида тежамкорликка, маҳсулотларнинг йўқолишига (нобуд бўлишига) эътиборнинг нисбатан пастлиги. Ширкат аъзоларида хўжайинлик ҳиссининг юқори эмаслиги;
- * Бевосита ишлаб чиқариш билан боғлиқ бўлмаган харажатларнинг кўпайиб кетиши;

Ширкат хўжаликларининг камчилик ёки заиф томонлари

функцияларнинг кўпайиб бориши;

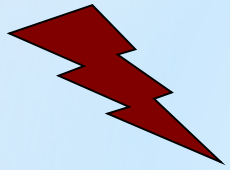
- * Мавжуд ресурслардан тўлиқ ва иқтисодий самарали фойдаланишда катта заҳираларнинг мавжудлиги. Турли сабабаларга кўра хўжаликда мавжуд ресурслардан тўлиқ фойдаланилмайди;
- * Юқори ташкилотларнинг ишлаб чиқаришга аралашуви даражасининг кучлилиги.

8.4.ФЕРМЕР ХЎЖАЛИКЛАРИНИНГ ТАШКИЛИЙ-ИҚТИСОДИЙ АСОСЛАРИ.

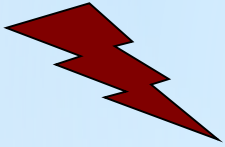
ишарага берилган ер участкаларидан фойдаланган ҳолда товар қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқариши билан шуғулланувчи фермер хўжалиги аъзоларининг биргаликдаги фаолиятига асосланган, юридик шахс ҳуқуқларига эга мустақил хўжалик юритиш субъектидир

Ўзбекистон Республикасининг 2004 йил 29 августда қабул қилинган “Фермер хўжаликлари тўғрисида” ги қонунининг 1-бандида

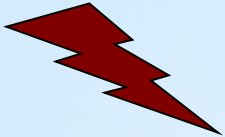
Ширкатлар ўрнига фермер хўжаликларини ташкил этиш натijasида қуйидагиларга эришилди:

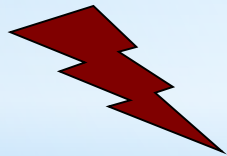
Қишлоқ хўжалигида ишлаб чиқаришга кераксиз ёки яроксиз бўлган мол-мулклар сотилди ва уларни сотишдан тушган маблағлар биринчи галда айланма маблағлар захираларини тўлдиришга йўналтирилди;

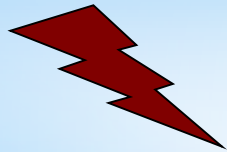
Фермерлар тендер асосида танлаб олинди; (малакали, моддий-техника ресурсларига эга, ишчи кучлари етарли, ишлаб чиқариш имкониятлари катталари танлаб олинди

Қишлоқ деҳқонининг мулкка, ерга ва ўзи етиштирган маҳсулотларга эгалик қилиш кўламлари кенгайди;

Ўз маҳсулотларини бозорда (шартномадан ортиқчасини) эркин сотиш имкониятлари кўпайди;

Меъёрдан ортиқча ишчи кучларининг қисқариб, қайта ишлаш, хизмат кўрсатиш соҳаларига ўтиб ишлашларига ва шу билан бирга кўшимча маҳсулот хизматларни бозорга таклиф этиш учун кенг имконият юзага келишига асос солинди;

ФЕРМЕР ХЎЖАЛИКЛАРИНИНГ АФЗАЛЛИК ЁКИ ИЖОБИЙ ТОМОНЛАРИ

- * хўжалик юритишнинг маҳаллий шароитларига таборо тезроқ мослаша олади;
- * кичик тадбиркорлик субъекти сифатида катта эркинликларга эгаллиги;
- * қарорларни қабул қилиш ва уларни бажаришнинг ўзгарувчанлиги ва дарҳол ишга туширилиши;
- * фаолиятни амалга оширишнинг, айниқса бошқарув сарф-харажатларини нисбатан камлиги;
- * фермерларнинг ўз ғояларини амалга оширишларида ўз қобилиятларини намоён қилишда катта имкониятларга эга бўлиши;

ФЕРМЕР ХЎЖАЛИКЛАРИНИНГ АФЗАЛЛИК ЁКИ ИЖОБИЙ ТОМОНЛАРИ (давоми)

- * дастлабки капиталнинг камлиги ва маҳаллий бозорнинг талабларига маҳсулот ва ишлаб чиқариш жараёнларига тез ўзгартиришлар киритиш орқали жавоб бериш;
- * ўз капиталининг нисбатан юқорироқ суръатларда айланиб туруши;
- * тежамкорликнинг юқорилиги;
- * ўзига ишониш даражасининг юқорилиги;
- * синиб кетса ҳам мамлакат иқтисодиёти катта зарар кўрмаслиги.

ФЕРМЕР ХЎЖАЛИКЛАРИНИНГ КАМЧИЛИК ЁКИ ЗАИФ ТОМОНЛАРИ

беқарорлиги;

- * йирик корхоналарга боғлиқ бўлишлик;
- * бошқарув ишидаги камчиликлар;
- * раҳбарлик билимларининг етарли эмаслиги;
- * хўжалик юритиш шароитлари ўзгаришига ортиқча сезувчанлик;
- * қўшимча молиявий маблағлар ва кредит олишнинг қийинлиги;
- * шартномалар (контрактлар) тузишда хўжалик юритувчи субъектларнинг ишончсизлиги ва эҳтиёткорлиги ва бошқалар.

Республикада фермер хўжаликларини ривожлантириш Концепциясида белгиланган асосий йўналишлар:

фермер хўжаликларининг тўлиқ иқтисодий ва молиявий мустақиллигини таъминлайдиган ва фермер хўжаликларига узоқ муддатли ижарага берилган ер ресурсларидан мақсадли, оқилона ва самарали фойдаланишни рағбатлантирадиган ҳуқуқий шарт-шароитлар ва кафолатларни яратиш;

фермер хўжаликларининг бошқа корхона ва ташкилотлар билан шартномавий муносабатларини тенглик асосида риоя этилишини назорат қилиш;

фермерларнинг тадбиркорлик эркинлиги ва ҳуқуқларини ҳар томонлама муҳофаза этиш, қонунда кўрсатилган ҳуқуқлари бузилишига ва ички фаолиятига аралашувнинг ҳар қандай кўринишига йўл қўймаслик;

Республикада фермер хўжаликларини ривожлантириш Концепциясида белгиланган асосий йўналишлар:

қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари етиштиришни молиялаштиришнинг бозор тамойилларига жавоб берадиган услуб ва шакллари шакллантириш;

молиявий маблағлардан фойдаланишда фермер хўжаликларининг мустақиллигини, барча харажатларни ўз даромадлари ҳисобига қоплашни таъминлайдиган ишончли тизимни шакллантириш;

тижорат банклари ҳамда бюджетдан ташқари жамғармаларнинг фермерликни ривожлантиришга йўналтираётган кредит ресурсларини кўпайтиришни ҳар томонлама рағбатлантириш;

кредит таваккалчилигини суғурталовчи институционал тузилмаларни кенг ривожлантириш;

Республикада фермер хўжаликларини ривожлантириш Концепциясида белгиланган асосий йўналишлар:

бозор шароитида бизнесни бошқариш кўникмаларига эга бўлган фермер хўжаликлари раҳбарлари ва мутахассисларини тайёрлаш ва қайта тайёрлаш тизимини яратиш;

қишлоқда фермер хўжаликларининг эҳтиёжларига қараб, барча зарур хизматларни кўрсата оладиган замонавий ишлаб чиқариш, ижтимоий ва бозор инфратузилмаларини жадал ривожлантириш;

фермерларнинг барқарор даромад олишлари учун керакли шарт-шароитларни таъминлаш ҳамда қишлоқ хўжалиги ва саноат маҳсулотлари нархлари ўртасидаги мутаносиблик, яъни “баҳолар паритети”ни сақлаб бориш;

илғор технология ва техникалар билан таъминлаш тизимини такомиллаштириш; фермер маҳсулотларини сотишнинг энг мақбул йўллари ишлаб чиқиш.

меҳнатсеварлик

**фермер
менежерлик
қобилиятига
эга бўлиши
керак.**

**ташкilotчили
к**

**ташаббуско
рлик;**

**Фермернинг
сифат белгилари**

**деҳқончили
к
маҳорати
эга бўлиши
керак**

**агрономлик,
тупроқшунослик
ва
агромухандислик
дан огоҳлик;**

Шунингдек фермер куйидаги сифат белгиларига эга бўлиши мақсадга мувофиқ

- * янгиликка интилувчанлик, наворотчилик. Янги техника ва технологиялар, янги агробизнес ғоялар, янги турдаги маҳсулот ва хизматларни яратиш ва амалда қўллаш;
- * таваккалчиликка баҳо бериш қобилияти ривожланган бўлиши керак. Фермерлик билан шуғулланиш жараёнида вужудга келадиган хавф-хатарларни олдиндан сезиб, уларни бартараф этиш чора-тадбирларини кўриш;
- * маркетинг қоидаларини, бозоршуносликни яхши ўзлаштирган бўлиши лозим. Маркетинг тамойиллари, функциялари, қоидалари, усул ва услубларини фермерлик фаолиятида қўллаш;
- * масъулиятни ўз зиммасиги олиш. Компьютер саводхонлиги;
- * маънавий комиллик;
- * агроиқтисодий билимдонлик.

8.5.ДЕҲҚОН ХЎЖАЛИКЛАРИНИНГ ТАШКИЛИЙ-ИҚТИСОДИЙ АСОСЛАРИ.

хўжалиги бўлиб, оила аъзоларининг шахсий меҳнати асосида, мерос қилиб қолдириладиган умрбод эгаллик қилиш учун оила бошлигига берилган томорқа ер участкасида қишлоқ хўжалиги маҳсулоти етиштиради ва реализация қилади

“Деҳқон хўжалиги тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикасининг 1998 йил 30 апрелда қабул қилинган қонунининг 1-моддаси

Дехқон хўжалиklarининг хусусиятлари афзаллик ёки ижобий томонлари

нисоатан тез мослашади ҳамда куп маолағ сарфламай, ўз фаолияти йўналишларини қайта ташкил эта олади;

- * халқимизда қадимдан шаклланиш келаётган деҳқончилик маданиятини авлоддан-авлодга ўтказиш имконини беради;
- * оила аъзолари меҳнатига таяниш уй бекалари, қариялар ва болалар меҳнатидан ҳам унумли фойдаланиш имконини яратади;
- * хусусий мулк эгаллиги ҳамда ернинг мерос қилиб қолдириш ҳуқуқи билан умрбод эгаликка берилиши мулкдан (ердан) самарали фойдаланиш учун имкон беради;
- * ёш авлод учун катта тарбия мактаби ролини ўйнайди.

Дехқон хўжалиklarининг камчилик ёки заиф томонлари

- * маҳсулот сифатини аниқлаш имкониятлари чекланган;
- * ўсимликлар ва чорва моллари юқумли касалликлардан ҳимояланиши кафолатланмаган;
- * экинларнинг уруғчилиги илмий асосга қўйилмаган бўлиб, асосан табиий танланиш эвазига олиб борилади;
- * чорва молларининг зоти табиий танланиш эвазига олиб борилади;
- * йирик хўжаликларсиз ўзи мустақил жадал ривожлана олмайди

8.7. Қишлоқ хўжалинининг иқтисодий-ижтимоий самарадорлигини ошириш йўллари.

Соҳанинг ҳуқуқий базасини янада такомиллаштириш;

Мулкий муносабатларни янада такомиллаштириш (эркинлаштириш, хусусийлаштиришни чуқурлаштириш, ўз маҳсулотини тўлиқ тасарруф этиш, кўчмас мулк бозорини ривожлантириш ва бошқалар);

Ишлаб чиқариш потенциалидан (меҳнат ресурслари, ер фонди, асосий васиталари, айланма маблағлардан) фойдаланиш самарадорлигини ошириш;

Фан, техника ва технологиянинг энг илғор ютуқларини ишлаб чиқаришга жорий этиш;

Соҳанинг инвестицион жозибadorлигини ошириш;

8.7. Қишлоқ хўжалинининг иқтисодий-ижтимоий самарадорлигини ошириш йўллари. (давоми)

Тармоқнинг ташқи иқтисодий алоқаларини кенгайтириш, унинг экспорт салоҳиятини ошириш;

Тармоқ субъектларига хизмат кўрсатувчи инфратузилмаларни ривожлантириш;

Тармоқнинг объектив хусусиятларидан келиб чиқиб уни давлат томонидан тартибга солиш ва қўллаб қувватлашни мўтадиллаштириш;

Чуқур билимга, тажриба ва кўникмага эга бўлган кадрларни тайёрлаш тизимини ривожлантириш;

Моддий ва маънавий манфаатдорликни ривожлантириш.

8.7. Қишлоқ хўжалинининг иқтисодий-ижтимоий самарадорлигини ошириш йўллари. (давоми)

Сифатли техника ва кимёвий воситалар, маъданли ўғитларни яратиш ва соҳага етказиб бериш;

Соҳада ишлаб чиқаришни ташкил этиш шаклларини такомиллаштириш;

Тармоқда бозор талабларини ҳисобга олган ҳолда таркибий ўзгаришларни амалга ошириш ва такомиллаштириш бориш;

Уруғчилик ва чорва молари зотини яхшилаш ишларни ривожлантириш ва бошқалар.

АГРОСАНОАТ МАЖМУАСИ ИҚТИСОДИЁТИ

9-МАВЗУ. ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИ ЕР ФОНДИ ВА УНДАН ФОЙДАЛАНИШ

Маърузачи: и.ф.н. Доц. Хакимов Р.

Тошкент-2019

9-МАВЗУ. ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИ ЕР ФОНДИ ВА УНДАН ФОЙДАЛАНИШ

РЕЖА

9.1. Кишлоқ хўжалиги ер фонди ва унинг асосий ишлаб чиқариш воситаси сифатида ўзига хос хусиятлари.

9.2. Қишлоқ хўжалиги ер фондининг таркиби.

9.3. Ижобий ва салбий ер фондининг трансформацияси.

9.4. Кишлоқ хўжалигида ер фондидан фойдаланишнинг даражаси ва самарадорлигини ифодаловчи кўрсаткичлар.

9.5. Ердан фойдаланиш даражаси ва самарадорлигига таъсир қилувчи омиллар

9.6. Ердан фойдаланиш даражаси ва самарадорлигини ошириш йўналишлари.

9.1. Кишлоқ хўжалиги ер фонди ва унинг асосий ишлаб чиқариш воситаси сифатида ўзига хос хусиятлари.

- * Ер – табиат маҳсули.
- * Ер абадий ишлаб чиқариш воситасидир.
- * Турли жойларда мавжуд ер майдонлари турли сифатга, яъни унумдорликка эга.
- * Ерни бир жойдан иккинчи жойга кўчириш мумкин эмас.

9.2. Қишлоқ хўжалиги ер фондининг таркиби.

*

Қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқаришига тайин
Ўз. Р. Ер кодексининг 8-моддасида ер фонди тоифалари
белгилаб кўйилган

ишлаб чиқаришига мўлжалланган ерлар
суғориладиган ва суғорилмайдиган (лалмикор)
ерлар, ҳайдаладиган ерлар, пичанзорлар, яйловлар,
кўп йиллик мевали дов-дархтлар ва токзорлар
эгаллаган ерларга бўлинади;

*

Аҳоли пунктларининг (шаҳарлар, посёлкалар ва
қишлоқ аҳоли пунктларининг) ерлари - шаҳарлар
ва посёлкалар шунингдек қишлоқ аҳоли
пунктлари чегараси доирасидаги ерлар;

*

Саноат, транспорт, алоқа, муҳофаа ва бошқа
мақсадларга мўлжалланган ерлар – кўрсатилган
мақсадларда фойдаланиш учун юридик шахсларга
берилган ерлар;

9.2. Қишлоқ хўжалиги ер фондининг таркиби.

Ўз. Р. Ер кодексининг 8-моддасида ер фонди тоифалари белгилаб кўйилган

- * Табиатни муҳофаза қилиш, соғломлаштириш, реализация мақсадларига мўлжалланган ерлар – алоҳида муҳофаза этиладиган табиий ҳудудлар эгаллаган, табиий даволаш омилларига эга бўлган ерлар, шунингдек оммавий дам олиш ва туризм учун фойдаланадиган ерлар;
- * Тарихий-маданий аҳамиятга молик ерлар – тарихий-маданий ёдгорликлар жойлашган ерлар;
- * Ўрмон фонди ерлари – ўрмон билан қопланган, шунингдек ўрмон билан қопланмаган бўлса ҳам, ўрмон хўжалиги эҳтиёжи учун берилган ерлар;
- * Сув фонди ерлари – сув объектлари, сув хўжалиги иншоатлари эгаллаган ерлар ва сув объектларининг қирғоқлари бўйлаб ажратилган минтақадаги ерлар;
- * Заҳира ерлар.

9.2. ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИ ЕР ФОНДИНИНГ ТАРКИБИ.

Ўзбекистон Республикаси 447,4 млн. гектар ер майдонига эга. Республика қишлоқ хўжалигига яроқли ер майдонларининг 81 фоизи ёки 26,6 млн. гектарини яйлов ва пичанзорлар ташкил этади. Ўзбекистон қишлоқ хўжалигига яроқли ерларнинг 16 фоизи ҳайдаладиган ерлардир. Мамлакатнинг лалмикор ерлари 6,6 млн. гектар. Шундан 3,0-3,2 млн. гектари ҳайдалади ва уларда лалими деҳқончилик билан шуғулланилади. Қолган қисмидан намликнинг жуда кам бўлганлиги сабабли фойдаланилмайди. Юқоридагилардан ҳулоса шуки Республикада мавжуд ер майдонларидан максимал фойдаланишга эътиборни кучайтириш зарур.

9.3.ИЖОБИЙ ВА САЛБИЙ ЕР ФОНДИНИНГ ТРАНСФОРМАЦИЯСИ.

Ерларнинг бир сифат кўринишидан иккинчисига ўтиши ер трансформацияси деб аталади. Ер трансформацияси ижобий ва салбий бўлади. Имкон даражасида салбий ер трансформациясига йўл қўймаслик керак. Ҳозирда Ўзбекистон Республикаси қишлоқ хўжалиги ерларининг бир қисми шўрланган, яна бир қисми шамол ва сув эрозиясига учраган. Ёмон томони шундаки, бу ҳолатлар кейинги йилларда кўпайиш тенденциясига эга бўлмоқда.

**9.4.КИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИДА ЕР ФОНДИДАН
ФОЙДАЛАНИШНИНГ ДАРАЖАСИ ВА САМАРАДОРЛИГИНИ
ИФОДАЛОВЧИ КЎРСАТКИЧЛАР.**

**Қишлоқ хўжалиги ер фондидан
фойдаланиш даражасини
ифодаловчи кўрсаткичлар**

ЕР ФОНДИНИНГ ТАРКИБИ (СТРУКТУРАСИ).

Жами ер майдонида қишлоқ хўжалигига яроқли (қишлоқ хўжалигига тайин этилган) ерларининг салмоғи, (фоизларда ифодаланади). Бу кўрсаткич қуйидаги формула ёрдамида аниқланади.

$$\hat{E}_{\text{қ. х. Тэ. Ер.}} = \frac{E_{\text{қ. х. Тэ. Ер.}} \cdot \text{қ. х. Тэ. Ер.}}{E_{\text{қ. х. Тэ. Ер.}} \cdot \text{қ. х. Тэ. Ер.}} \cdot 100$$

Бунда: Қх ер сал. – қишлоқ хўжалигига яроқли ер салмоғи, %

Ж. ер м. - жами ер майдони, га

Қх. Тэ. Ер. - қишлоқ хўжалиги учун тайин этилган ер майдони, га

ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИ ЕРЛАРИНИНГ ТАРКИБИ

таркибининг курамадан, жами қишлоқ хўжалиги ерларида ҳайдаладиган ер салмоғи қуйидаги формула ёрдамида аниқланади.

$$K_x \text{ ер тар. тар. } = \frac{K_x \text{ ер турлари}}{Ж.х. ер м.} \times 100$$

Бунда: K_x ер таркиби қишлоқ хўжалиги ерларининг таркиби, %

K_x ер турлари - қишлоқ хўжалигига яроқли ер майдони, га

Ж.х. ер м. - жами қишлоқ хўжалиги ер майдони, га

ЕРДАН ФОЙДАЛАНИШ КОЭФФИЦИЕНТИ (МАРТАЛИЛИГИ).

аниқланади.

$$E_{ф.к.} = \frac{X_{эм}, га}{J_{эм}}$$

Бунда: $E_{ф.к.}$ - ердан фойдаланиш
коэффициенти, марта

$X_{эм}$ - ҳақиқатда экилган экин майдони, га

$J_{эм}$ - жами экин майдони, га

9.4.КИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИДА ЕР ФОНДИДАН ФЙДАЛАНИШНИНГ ДАРАЖАСИ ВА САМАРАДОРЛИГИНИ ИФОДАЛОВЧИ КЎРСАТКИЧЛАР.

**Кишлоқ хўжалиги ер фондидан
фойдаланиш иқтисодий
самарадорлигини ифодаловчи
кўрсаткичлар**

Ҳосилдорлик (натурал кўрсаткич) қуйидагича аниқланади.

Бунда: X – экин турларининг (пахта, бугдой, макка, узум, мева...) ҳосилдорлиги, ц/га

$$X = \frac{Yx}{Em, ga}$$

Yx - ялпи (пахта, бугдой, макка, узум, мева...) ҳосил, ц

Em - экин (пахта, бугдой, макка, узум, мева...) майдони, га

Ердан фойдаланишнинг **иқтисодий самарадорлигини** қуйидаги кўрсаткичлар ёрдамида аниқлаш мақсадга мувофиқ:

Ер майдони бирлиги ҳисобига олинган ялпи маҳсулот, сўм. нади.

Ям ., сўм

Ерф Бунда: Ер-ф.с. = ердан фойдаланиш самарадорлиги, сўм

Я.м. – ялпи маҳсулот, сўм, га

Жэм - жами экин майдони, га

Бу кўрсаткич доимо ўсиб борса ижобий ривожланиш ҳисобланади. Албатта унинг даражасига жуда кўплаб омиллар (иқтисодиётнинг, технологиянинг ривожланганлик даражаси, инфляция даражаси, экин турлари ва маҳсулотларга шаклланадиган нархлар даражаси) таъсир этади.

**Ер бирлиги ҳисобига олинган фойда
миқдори, сўм**

Бунда: Ер ф.с. — ~~Ердан фойдаланиш~~
Ер ф.с. ~~амсадорлиги, сўм~~

Ж.ф. — жами ~~экин~~ *Ж.ф.* ~~майфойда~~ (ёки соф фойда),
сўм

Жэм - жами экин майдони, га

9.6. Ердан фойдаланиш даражаси ва самарадорлигини ошириш йўналишлари.

- * Мулкий муносабатларни такомиллаштириш;
- * Қишлоқ хўжалиги экинларини жойлаштиришда ернинг талаби ва имкониятларини ҳисобга олган ҳолда амалга ошириш;
- * Салбий ер трансформациясига йўл қўймаслик;
- * Ер ва сувдан фойдаланувчиларнинг самарадорликни оширганликлари учун манфаатдорлигини таъминлаш;
- * Танланган ишлаб чиқариш турининг технологияларини бузмасдан бажариш, мелиорация ва ирригация тадбирларини ўз вақтида самарали ўтказиш;

9.6. Ердан фойдаланиш даражаси ва самарадорлигини ошириш йўналишлари. (давоми)

этиш,

- * Фан ютуқларини ишлаб чиқаришга жорий этиш;
- * Кимёлаштириш;
- * Қишлоқ хўжалигига яроқли ерларни сув ва шамол эрозиясидан асраш;
- * Ер ва сувдан фойдаланганлик учун тўловлар тизимини такомиллаштириб бориш;
- * Қишлоқ хўжалиги экинларини суғоришнинг илғор усулларини (томчилатиб, ёмғирлатиб, қатор оралаб ва х.х.) ишлаб чиқаришга жорий этиш;

9.6.Ердан фойдаланиш даражаси ва самарадорлигини ошириш йўналишлари. (давоми)

мониторингини ташкил этиш;

- * Қишлоқ хўжалиги ерларини бошқа мақсадлар учун чиқиб кетишига имкон даражасида йўл қўймаслик;
- * Уруғчиликни ривожлантириш;
- * Ердан фойдаланишнинг маротабалигини ошириш;
- * Иссиқхоналарни кўпайтириш.

АГРОСАНОАТ МАЖМУАСИ ИҚТИСОДИЁТИ

10-МАВЗУ. АГРОСАНОАТ МАЖМУАСИНИНГ МЕҲНАТ РЕСУРСЛАРИ ВА УЛАРДАН ФОЙДАЛАНИШ

Маърузачи: и.ф.н. Доц. Хакимов Р.

Тошкент-2019

10-МАВЗУ. АГРОСАНОАТ МАЖМУАСИНИНГ МЕҲНАТ РЕСУРСЛАРИ ВА УЛАРДАН ФОЙДАЛАНИШ

РЕЖА

10.1. Меҳнат, меҳнат ресурслари тушунчаси, унинг моҳияти.

10.2. Қишлоқ хўжалиги меҳнат ресурслари таркиби.

10.3. Меҳнат ресурсларидан фойдаланиш кўрсаткичлари ва унга таъсир этувчи омиллар

10.4. Меҳнат ресурсларидан фойдаланиш ва меҳнат унумдорлигини оширишни йўналишлари.

Қишлоқ хўжалигида меҳнат ресурсларидан фойдаланишнинг ўзига хос хусусиятлари

- * Қишлоқ хўжалигида меҳнат мавсумийлик характерига эга, натижада мавсумий ишсизлик юзага чиқади;
- * Қишлоқ хўжалигида меҳнат кенг далаларда, очик жойларда олиб борилади;
- * Қишлоқ хўжалигида иш даври билан ишлаб чиқариш даврининг мос келмаслиги натижасида вақтинчалик ишсизлик объектив ҳолда юзага келади;
- * Қишлоқ хўжалиги меҳнати нисбатан паст малакали ҳисобланади ва бозор талабларига мослаштириб туриш зарурати туғилади.

10.2. ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИ МЕҲНАТ РЕСУРСЛАРИ ТАРКИБИ.

* **Мехнат унумдорлиги атамаси фақат яратилган (сотилган) маҳсулот (хизматлар) ҳажминигина ўз ичига олади, ҳолбуки, унумдорлик атамаси кўшимча равишда меҳнат натижаларида буюмлашган меҳнатнинг тежалишини ёки ортиқча сарфланишини ҳисобга олади.**

Мехнат унумдорлиги маҳсулот ҳажмининг иш вақтига нисбати (M/T) билан ва аксинча, иш вақтининг маҳсулот ҳажмига нисбати (T/M) меҳнат сиғими билан аниқланади, яъни мазкур тушунча тўғридан-тўғри алоқвани ҳам, аксинча алоқани ҳам акс эттиради.

Унум маҳсулот массасининг ходимлар сонига (L) билан ифдаланган иш вақтига муносабатидир M/L , яъни у фақат тўғридан тўғри алоқада намоён бўлади. Унум маҳсулот ҳажмининг умуман иш вақтига эмас, балки бевосита ходимга нисбатини кўрсатади.

Олинган натижа ва муайян маҳсулот ишлаб чиқаришга иш вақти сарфланиши ўртасидаги нисбат меҳнат унумдорлиги тушунчаси билан тавсияланади. Бу нисбат:

$$Pt = M / T$$

формула билан ифодаланиши мумкин.

Бунда: Pt – меҳна унумдорлиги, I – ишлаб чиқарилган маҳсулот ҳажми; O – барча маҳсулот ишлаб чиқарилишига сарфланган вақт.

Меҳнат унумдорлиги жами (жонли ва ўтмиш) меҳнат сарфлари бўйича ҳисоблаб чиқилса ижтимоий меҳнат унумдорлигини билдиради.

$$P0 = M / T1 + T2$$

формуласи бўйича аниқланади.

Бунда, $P0$ – ижтимоий меҳнат унумдорлиги; $T1$ – жонли меҳнат сарфлари; $T2$ – ўтмиш ёки сингдирилган меҳнат сарфлари.

Меҳнат унумдорлигини ҳисоблаб чиқиш учун фақат жонли меҳнат сарфларидан фойдаланилса, бундай кўрсаткич индивидуал меҳнат унумдорлиги дейилади. Вақт ёки ишлайдиган миқдори сарфлари жонли меҳнат сарфлари бўлади.

Индивидуал (якка) меҳнат унумдорлиги

$$Pi = M / T1$$

Формуласи бўйича ҳисоблаб чиқилади.

10.4.МЕҲНАТ РЕСУРСЛАРИДАН ФОЙДАЛАНИШ ВА МЕҲНАТ УНУМДОРЛИГИНИ ОШИРИШНИ ЙЎНАЛИШЛАРИ.

- * қишлоқ хўжалигида банд ходимларнинг даромади бошқа соҳаларда банд бўлганлар даромадидан паст бўлмаслигини таъминлаш;
- * қишлоқ хўжалиги меҳнат ресурсларининг иш қуроллари билан қуролланиш даражасини ошириш, замонавийлаштириш;
- * қишлоқ хўжалигида мулкый муносабатларин янада ривожлантириш.
- * қишлоқ жойларда молия, кредит тизими, солиқ тизими ва бошқа кўплаб иқтисодий дастакларнинг ривожланишини таъминлаш.

АГРОСАНОАТ МАЖМУАСИ ИҚТИСОДИЁТИ

11-МАВЗУ. АГРОСАНОАТ МАЖМУАСИНИНГ МОДДИЙ-ТЕХНИКА РЕСУРСЛАРИ

Маърузачи: и.ф.н. Доц. Хакимов Р.

Тошкент-2019

11-МАВЗУ. АГРОСАНОАТ МАЖМУАСИНИНГ МОДДИЙ-ТЕХНИКА РЕСУРСЛАРИ

РЕЖА

11.1.Агросаноат мажмуасининг моддий-техника ресурслари тушунчаси, моҳияти ва аҳамияти.

11.2. Асосий фондлар ва улардан фойдаланиш кўрсаткичларини аниқлаш.

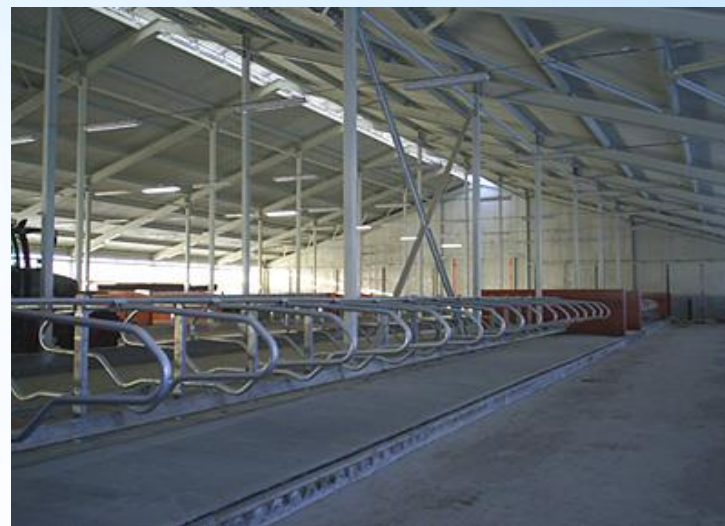
11.3. Айланма маблағлар ва уларнинг самарадорлиги.

11.4.Асосий фондлар ва айланма маблағлардан фойдаланиш самарадорлигини ошириш йўллари.

11.1.Агросаноат мажмуасининг моддий-техника ресурслари тушунчаси, моҳияти ва аҳамияти.

Ишлаб чиқариш жараёнини моддий харажатларсиз тасаввур этиш мумкин эмас.

Тармоқларда ишлаб чиқаришни ривожлантиришда ишлатилаётган асосий воситалари, айланма маблағлари биргаликда уларнинг моддий-техника базаси деб юритилади.

**11.1.Агросаноат   мажмуасининг   моддий-техника   ресурслари
тушунчаси, моҳияти ва аҳамияти.**

базасидир.

**Қишлоқ хўжалиги моддий - техника
баъзаси**

базаси табиат қонунларига бошқа тармоқларникига нисбатан кўпроқ боғлиқ.

* Қишлоқ хўжалигида моддий-техника ресурсларидан фойдаланиш самарадорлиги ишлаб чиқаришнинг мавсумийлиги билан боғлиқ.

11.1.Агросаноат мажмуасининг моддий-техника ресурслари тушунчаси, моҳияти ва аҳамияти.

Қишлоқ хўжалиги моддийтехника баъзаси

- * Қишлоқ хўжалигида моддий-техника ресурсларининг катта қисмини тирик организмлар (чорва моллари, кўп йиллик мевали боғлар, узумзорлар ва бошқалар) ташкил этади. Бу эса ишлаб чиқариш жараёнида биологик қонуниятларни ҳам ҳисобга олишни талаб этади. Акс ҳолда натижа паст бўлиши мумкин.
- * Ишлаб чиқариш кенг майдонларда олиб борилиши хўжаликларда яхши ривожланган транспорт тизими, йўл ва алоқа коммуникациялари бўлишини талаб қилади.
- * Қишлоқ хўжалигининг моддий-техника базаси кўп жиҳатдан саноанинг ривожланганлигига боғлиқ.

11.2. Асосий фондлар ва улардан фойдаланиш кўрсаткичларини аниқлаш.

Асосий фондларнинг янгиси эскисига нисбатан арзонга ишлаб чиқарилганда маънавий эскиришни қуйидагича ҳисоблаш қабул қилинган.

$$A\Phi_{M\dot{a}1} = \frac{A\Phi_{\dot{b}k} - A\Phi_{tk}}{A\Phi_{\dot{b}k}} \times 100$$

Бунда: $A\Phi_{M\dot{a}1}$ – асосий фондларнинг маънавий эскириши (эскисига нисбатан арзонроқ бўлган янгиси яратилганда)

$A\Phi_{\dot{b}k}$ – асосий фондларнинг баланс қиймати, сўм;

$A\Phi_{tk}$ – асосий фондларнинг тиклаш қиймати, сўм.

11.2. Асосий фондлар ва улардан фойдаланиш кўрсаткичларини аниқлаш.

Асосий фондларнинг маънавий эскириши уларни унумдорлиги сабабли юз берганда уни қуйидагича аниқлаш мумкин.

Бунда: $A\Phi_{mэ2}$ – асосий фондларнинг маънавий эскириши (асосий фондларнинг унумдорлиги яратилганда) $A\Phi_{му}$ нисбатан унумлироғи

$$A\Phi_{mэ2} = \frac{A\Phi_{му}}{YA\Phi_{му}} \times 100$$

$YA\Phi_{му}$ – янгидан яратилган асосий фондларнинг унумдорлиги

$A\Phi_{му}$ – ишлаб турган (амалдаги) асосий фондларнинг унумдорлиги

11.2. Асосий фондлар ва улардан фойдаланиш кўрсаткичларини аниқлаш.

Асосий фондларнинг янгиланиш даражаси қуйидагича аниқланади.

Бунда: $Kя$ – асосий фондларнинг янгиланиш коэффициенти

$Kя$

~~$\frac{ДФя}{ДФ_{\text{йок}}}$~~ – йил давомида янгидан жалб этилган асосий фонд қиймати, сўм

$ДФ_{\text{йок}}$ – асосий фондларнинг йил охиридаги қиймати, сўм

11.2. Асосий фондлар ва улардан фойдаланиш кўрсаткичларини аниқлаш.

Умумий йиллик амортизация нормаси қуйидагича аниқланади:

Бунда: $A_n = \frac{B + K + D - L}{B \times N} \times 100$ – умумий йиллик амортизация нормаси, %;

B – асосий фондларнинг дастлабки ёки баланс қиймати, сўм;

K – асосий фондларни капитал таъмирлаш харажатлари, сўм;

D – асосий фондларни тугатишдаги харажатлар, сўм;

L – асосий фондларни тугатишдан олинган даромад, сўм;

N – асосий фондларнинг ўртача хизмат қилиш муддати, йил.

11.3. АЙЛАНМА МАБЛАҒЛАР ВА УЛАРНИНГ САМАРАДОРЛИГИ.

11.4. Асосий фондлар ва айланма маблағлардан фойдаланиш самарадорлигини ошириш йўллари.

- * уруғлик
- * ўсимлик ва чорва молларини ҳимоя қилиш воситалари
- * эҳтиёт қисмлар
- * ёқилғи-мойлаш материаллари
- * ем-хашак
- * паст баҳоли ва тез эскирадиган инвентарлар
- * турли идишлар ва ярим фабрикантлар

**Ишлаб чиқариш
заҳираларидаги
айланма фондлар**

11.4. Асосий фондлар ва айланма маблағлардан фойдаланиш самарадорлигини ошириш йўллари.

**Ишлаб чиқаришдаги
айланма фондлар**

**Тугалланмаган ишлаб
чиқариш**

**Ўстириш ва боқишга
қўйилган чорва моллари**

**Хўжаликнинг ўзида ишлаб
чиқарилган ярим
фабрикатлар**

**Келгуси йил ишлаб чиқариши
учун қилинган харажатлар**

11.4. Асосий фондлар ва айланма маблағлардан фойдаланиш самарадорлигини ошириш йўллари.

Тугалланмаган ишлаб чиқариш

Ўстириш
ва
боқишга
қўйилган
чорва
моллари

Ишлаб
чиқаришдаги
айланма фондлар

Келгуси йил
ишлаб
чиқариши
учун
қилинган
харажатлар

Хўжаликнинг ўзида ишлаб
чиқарилган ярим фабрикатлар

АГРОСАНОАТ МАЖМУАСИ ИҚТИСОДИЁТИ

12-МАВЗУ. АГРОСАНОАТ МАЖМУАСИ ТАРМОҚЛАРИДА ИШЛАБ ЧИҚАРИШ ХАРАЖАТЛАРИ ВА МАҲСУЛОТ ТАННАРХИ

Маърузачи: и.ф.н. Доц. Хакимов Р.

Тошкент-2019

12-МАВЗУ. АГРОСАНОАТ МАЖМУАСИ ТАРМОҚЛАРИДА ИШЛАБ ЧИҚАРИШ ХАРАЖАТЛАРИ ВА МАҲСУЛОТ ТАННАРХИ

РЕЖА

12.1. Ишлаб чиқариш харажатлари тушунчаси, моҳияти.

12.2. Таннарх тушунчаси, унинг моҳияти. Маҳсулотлар ва хизматлар таннархига таъсир қилувчи омиллар

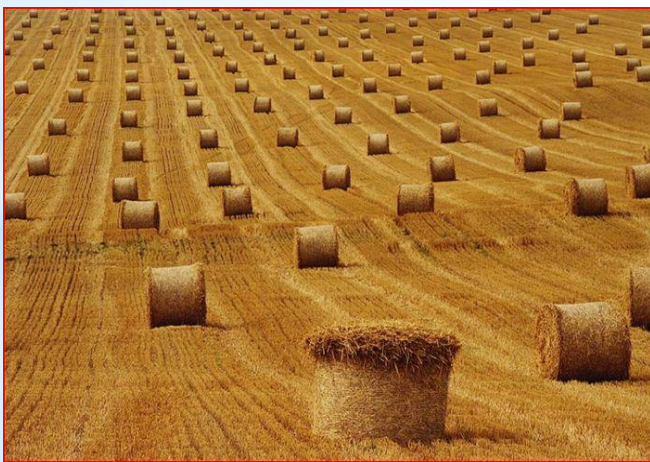
12.3. Маҳсулотлар таннархини ҳисоблаш тартиби.

12.4. Агросаноат мажмуасида маҳсулотлар ва хизматларнинг ҳозирги даражаси.

12.5. Маҳсулотлар ва хизматлар таннархини пасайтириш йўллари.

12.1. Ишлаб чиқариш харажатлари тушунчаси, моҳияти.

Маҳсулотлар таннархи иқтисодий категориялардан бири бўлиб, маҳсулот бирлигини ишлаб чиқариш учун сарфланган харажатларнинг пулдаги ифодасидир. Тўла таннарх деганда маҳсулот бирлигини ишлаб чиқариш ва уни сотиш учун сарфланган харажатларнинг пулдаги ифодасига тушунилади.

12.1. Ишлаб чиқариш харажатлари тушунчаси, моҳияти.

Ҳар қандай ишлаб чиқариш маълум харажатлар бўлишини талаб қилади. Бошқача айтганда, бирор бир маҳсулотни ишлаб чиқариш учун ресурслар сарф қилинади. Жумладан, кишилар меҳнат қилади ва ўз кучини сарфлайди. Уларнинг қилган меҳнати учун ҳақ тўланади. Меҳнат учун тўланган ҳақ ва унинг қўшимчалари ишлаб чиқариш учун харажат ҳисобланади.

12.1. Ишлаб чиқариш харажатлари тушунчаси, моҳияти.

Қишлоқ хўжалигида маҳсулот ишлаб чиқариш учун уруғлик, ёқилги – мойлаш материаллари, ўғитлар, ем-хашак, ишлаб чиқаришни бошқариш билан боғлиқ харажатлар ва бошқа материаллар сарфланади.

**Таннарх иқтисодий категория сифатида
қуйидаги функцияларни бажаради**

қишлоқ хўжалигига инвестицияларнинг мақсадга мувофиқлигини иқтисодий баҳолашда асос бўлади

бошқарув қарорларини қабул қилишда асос бўлиб хизмат қилади

фойда, рентабелликни ҳамда солиқларни аниқлашга асос бўлади

маҳсулотни ишлаб чиқариш ва сотиш билан боғлиқ барча харажатларни ҳисобини ва уларни назоратини олиб боради

маҳсулотлар нархини белгилашнинг асоси бўлиб хизмат қилади

12.2. Таннарх тушунчаси, унинг моҳияти. Маҳсулотлар ва хизматлар таннархига таъсир қилувчи омиллар

Буларга

* ер
сам
ўсиши

Маҳсулот таннархи тўғридан-тўғри икки омилга боғлиқ.

- * минтақалар шароитига мос бўлган, илмий асосланган қишлоқ хўжалиги юритиш тизимини жорий этиш;
- * алмашлаб экишни тўғри жорий қилиш, талаб ва имкониятдан келиб чиққан ҳолда экин турларини жойлаштиришни рационал ташкил этиш;
- * уруғчиликни яхшилаш, селекция ишларини жонлантириш;
- * маъданли ва органик ўғитлардан фойдаланишни илмий асосга қўйиш, барча кимёвий воситалардан самарали фойдаланиш;
- * ишчи ходимларнинг манфаатдорлигини ошириш.

- * фондлардан фойдаланишнинг энг мўътадил (оптимал) йўлларида фойдаланиш;
- * ишлаб чиқаришнинг қуюқлашуви (концентрациялашуви) ва ихтисослашувининг энг маъқул ҳажмларини ташкил этиш;
- * ишчи ходимларнинг манфаатдорлигини ошириш;
- * қишлоқда ижтимоий масалаларнинг ечимини топиш;
- * барча харажатларни тежамкорлик билан амалга ошириш, бу борада мавжуд технологиялардан, ишлаб чиқаришни ташкил этиш шаклларида самарали фойдаланиш;
- * маҳсулот нобудгарчилигига йўл қўймаслик.

* Чорвачилик тармоғида маҳсулот бирлиги таннархининг пасайишига қуйидаги омиллар таъсир қилади:

12.3. Маҳсулотлар таннархини ҳисоблаш тартиби.

12.5. Маҳсулотлар ва хизматлар таннархини пасайтириш йўллари.

Чорвачилик тармоғида маҳсулот бирлиги таннархининг пасайишига қуйидаги омиллар таъсир қилади:

- * чорвачиликнинг ем-хашак базасини мустаҳкамлаш, ем-хашакнинг сифатини ошириш ва нисбатан арзон бўлишини таъминлаш;
- * чорва молларининг зотини, пода таркибини яхшилаш;
- * чорва молларини сақлаш, боқишнинг интенсив технологияларидан фойдаланиш;
- * чорвачилик маҳсулотлари сифатини ошириш;
- * чорвачиликда ишлаб чиқариш жараёнларини комплекс механизациялаш ва автоматлаштириш;

Дехқончилик тармоқларида маҳсулотлар таннархининг паст бўлишига харажатларни тежаш ҳам катта таъсир кўрсатади

Бу борадаги омилларга қуйдагилар киради:

- * ишлаб чиқариш жараёнларини комплекс механизациялаштириш;
- * экинларни парваришда интенсив технологияларни қўллаш;
- * ишлаб чиқариш фондларидан самарали фойдаланиш;
- * ишлаб чиқаришни ихтисослаштириш ва жойлаштириш;
- * ишчи ходимларнинг манфаатдорлигини ошириш;
- * агросаноат интеграциясини чуқурлаштириш, агросаноат мажмуасига кирувчи тармоқларнинг мутаносиб ривожлантирилиши;
- * бошқарув тизимини ривожлантириш ҳисобига у билан боғлиқ харажатларни тежаш;
- * қишлоқ жойларда ижтимоий ривожланишни таъминлаш.

АГРОСАНОАТ МАЖМУАСИ ИҚТИСОДИЁТИ

13-МАВЗУ: АГРОСАНОАТ МАЖМУАСИ ТАРМОҚЛАРИ МАҲСУЛОТЛАРИ НАРХЛАРИ

Маърузачи: и.ф.н. Доц. Хакимов Р.

Тошкент -2019

13-МАВЗУ: АГРОСАНОАТ МАЖМУАСИ ТАРМОҚЛАРИ МАҲСУЛОТЛАРИ НАРХЛАРИ

РЕЖА

13.1. Нарх тушунчаси, унинг моҳияти

13.2. Нархларнинг аҳамияти ва функциялари.

**13.3.Агросаноат мажмуаси тармоқларида нархлар
тизими.**

13.1. НАРХ ТУШУНЧАСИ, УНИНГ МОҲИЯТИ

ифодаланиши оир.

- * Бу ерда қиймат қонуни амал қилади. Нархнинг талаб ва таклиф асосида қиймат атрофида ўзгариб туриши қиймат қонунининг мазмунини ифодалайди.

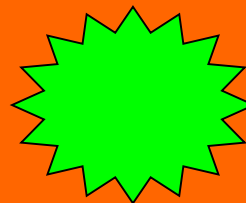

13.2. Нархларнинг аҳамияти ва функциялари.

13.3.Агросаноат мажмуаси тармоқларида нархлар тизими.

Ҳозирда қишлоқ хўжалигида турли нархлар ишлатилади. Уларни биргаликда йиғиндисини нархлар тизими, деб юритилади.

***Нархларнинг турининг кўп бўлиши
қуйидаги ҳолатлар билан боғлиқ***

**товарларни сотиш ҳажмининг турлича
бўлиши**

**маҳсулот, хомашё ва бошқа товарларни
сотиш каналларининг турлича эканлиги**

**товарни сотувчидан истеъмолчига
ҳаракатланиш босқичларида турли
нархда (улгуржи, чакана, топшириш)
бўлиши**

**нархларнинг турли даражада (дунё,
мамлакат, тармоқ, ҳудуд) шаклланиши
ва ишлатилиши**

АГРОСАНОАТ МАЖМУАСИ ИҚТИСОДИЁТИ

14-МАВЗУ. АГРОСАНОАТ МАЖМУАСИДА ФАН, ТЕХНИКА ТАРАҚҚИЁТИ ВА ИНТЕНСИВЛАШТИРИШ

Маърузачи: и.ф.н. Доц. Хакимов Р.

Тошкент-2019

14-МАВЗУ. АГРОСАНОАТ МАЖМУАСИДА ФАН, ТЕХНИКА ТАРАҚҚИЁТИ ВА ИНТЕНСИВЛАШТИРИШ

РЕЖА

14.1. Иқтисодий ривожлантиришнинг экстенсив ва интенсив йўллари тушунчалари.

14.2. Интенсивлаштиришнинг иқтисодий моҳияти.

14.3. Агросаноат мажмуаси тармоқларини интенсив ривожлантиришнинг аҳамияти ва зарурати.

14.4. Фан техника тараққиёти ва ишлаб чиқаришни интенсивлаштиришнинг самарадорлигини ошириш йўналишлари.

Иқтисодий фан ишлаб чиқаришни ривожлантиришнинг икки йўлини бир-биридан фарк қилади. **Биринчи йўл экстенсив ривожланиш йўли бўлиб, маҳсулотлар ишлаб чиқариш ҳажмининг кўпайиши ишлаб чиқариш жараёнига янги ва янги ресурслар (ер, чорва молларининг сони ва ҳ.к.) жалб қилиш ҳисобига таъминланади. Бунда маҳсулот ҳажмининг кўпайиши асосан ишлаб чиқариш омилларининг кўпайиши ҳисобига юз беради.**

Иқтисодиётни кўпроқ ишлаб чиқариш ресурсларини (ишлаб чиқариш воситалари, ишчи кучи ва моддий маблағларини) иқтисодиётга жалб этиш натижасида ривожлантиришга экстенсив ривожланиш йўли деб баҳо бериш қабул қилинган. Бу йўлнинг имкониятлари чекланган. Чунки барча ишлаб чиқариш ресурслари – ер, сув, меҳнат ресурслари, техника, хомашёлар, барча-барчаси чекланган.

Экстенсив ривожланишда биргина ижобий томонини кўриш мумкин. Иқтисодиёт экстенсив йўл билан ривожлантирилганда меҳнат ресурсларидан фойдаланиш даражаси ортади. Мавжуд меҳнат ресурсларини иш билан банд этиш муаммоси яхшироқ хал этилади. Лекин бу ҳолат қисқа муддатли иқтисодиёт учунгина хос. Экстенсив ривожланиш йўли қатор камчиликларга ҳам эга. Экстенсив ривожланиш йўли илмий-техника тараққиётининг жадал боришига салбий таъсир этади. Меҳнат унумдорлигини пасайишига олиб келади..

*Қишлоқ хўжалигининг интенсив
ривожланиши – бир гектар ер ёки бир бош
чорва молига сарфланаётган меҳнат ва
моддий сарфларни ошириш эвазига маҳсулот
ишлаб чиқаришни кўпайтиришидир. Бунда ер
бирлиги ёки бир бош чорва молига
сарфланадиган меҳнат ва моддий
харажатлар самарасиз ўсиши мумкин эмас
деган қоида амал қилиши зарур.*

ИШИ

Интенсивлаштириш даражаси маълум экин тури, чорва ҳайвонлари учун танланган технология бўйича меҳнат ва моддий харажатлар сарфи оширилишини кўрсатади. Бу кўрсаткичларда бир гектар экин майдонига, бир бош чорва ҳайвонига сарфланаётган (харажатланинг) ресурсларнинг миқдори ифода этилади.

Буларга қуйидагилар киради:

Экин майдони бирлигига тўғри келадиган асосий активлар ва айланма маблағларнинг миқдори. Бу хўжаликда мавжуд асосий активлар ва айланма маблағларнинг ўртача йиллик қийматини ер (экин майдони, ҳайдаланадиган ерлар ёки қишлоқ хўжалиги ерлари) майдонига бўлиш билан аниқланади.

Бир бирлик ер майдонига тўғри келадиган жорий харажатлар миқдори.

Бир бирлик ер майдонига тўғри келадиган жонли ва буюмлашган меҳнатнинг умумий миқдори.

Бир бирлик ерга тўғри келадиган энергетик қувватлар миқдори.

Ҳар 100 гектар ерга тўғри келадиган чорва молларининг бош сони.

Интенсивлаштиришнинг иқтисодий самарадорлигини ифодаловчи кўрсаткичлар унинг иқтисодий моҳиятини очиб беради. Ишлаб чиқаришни интенсивлаштиришнинг иқтисодий самарадорлиги бир қанча кўрсаткичлар ёрдамида аниқланади.

**Уларга қуйдагилар
киради:**

Ҳосилдорлик, ц/га.

Маҳсулдорлик, кг, бош, дона.

Ер майдони бирлигидан олинаётган ялпи маҳсулот.

Бир бирлик ер майдонидан олинадиган фойда
миқдори.

Меҳнат унумдорлигининг ошиши.

Маҳсулот бирлиги таннархининг нисбатан
пасайиши.

Рентабелликнинг ўсиши.

Фонд қийматининг ошиши.

АГРОСАНОАТ МАЖМУАСИ ИҚТИСОДИЁТИ

**15-МАВЗУ. АГРОСАНОАТ МАЖМУАСИ МАРКЕТИНГИ ВА УНИ
САМАРАДОРЛИГИ**

Маърузачи: и.ф.н. Доц. Хакимов Р.

Тошкент-2019

15-МАВЗУ. АГРОСАНОАТ МАЖМУАСИ МАРКЕТИНГИ ВА УНИ САМАРАДОРЛИГИ

РЕЖА

15.1.Қишлоқ хўжалиги маркетинги тушунчалар ва функциялари.

15.2.Агромаркетингни ташкил этиш.

15.3.Аргасаноат мажмуаси маҳсулотлар маркетинги стратегиясини тузиш.

15.4.Агромаркетинг қарорларининг самарадорлигини ифодаловчи кўрсаткичлар тизими.

15.1.Қишлоқ хўжалиги маркетинги тушунчалар ва функциялари.

тадбиркор муҳитини, бозорни, истеъмолчининг аниқ талабини ва улар учун ишлаб чиқарилган товар ва хизматларни кўзда тутишни ўрганишга асосланган, қишлоқ хўжалиги корхоналарининг ишлаб чиқариш, сотиш ва хизмат кўрсатиш билан боғлиқ бозор концепциясидир.

* Қишлоқ хўжалиги маркетингининг мақсади

талабни шакллантириши ва рағбатлантириши, қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқарувчиси шнинг режалари ва қабул қилинадиган бошқарув қарорларининг асослигини таъминлаш ҳамда қишлоқ хўжалиги маҳсулотларининг савдо кўлами, бозор ҳиссаси ва фойдасини кўпайтиришдан иборат. Сотиладиган, яъни бозори чаққон қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини етиштириши – қишлоқ хўжалиги фермери фаолиятига маркетинг нуқтаи назаридан ёндашишининг асосий нишонидир.

* Қишлоқ хўжалиги маркетинги тамойиллари

Қишлоқ хўжалиги маркетинги учун қуйидаги асосий ҳолатлар ёки тамойиллар мосдир:

Қишлоқ хўжалиги бизнесининг истеъмолчилар талаблариги қараб иш тутиши

Сегментация ва мақсадли бозорни аниқлаш

Ишлаб чиқариш ва сотишни ташкил этишнинг актив ва потенциал истеъмолчиларнинг талабларига ва бозор шaroитларининг ўзгаришига мослашиши ёки эгилувчан таъсири

Янгиликлар киритиш

Стратегик режалаштириш ва бошқалар

15.2. Агромаркетингни ташкил этиш.

Айни вақтда, барча бошқарув жараёнларига хос бўлган бу асосий функциялар маркетинг фаолияти учун махсус бўлган функциялар билан конкретлаштирилган ва тўлдирилган бўлиши мумкин. Унга аналитик, товар ишлаб чиқариш ва сотишни ташкил этиш ва айнан:

- қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари бозори, бозор муҳити ва истеъмолчилар талабларини комплекс тарзда тадқиқ қилиш;
- бозорни сегментлаш;
- қишлоқ хўжалиги фермери ва ширкат хўжалигининг ишлаб чиқариш – сотишни ташкил этиш имкониятлари таҳлили;
- мақсадли бозор танлови;
- товар сиёсати;
- нарх сиёсати;
- сотиш (тарқатиш) сиёсати;
- коммуникацион сиёсат (қишлоқ хўжалиги маҳсулотларига бўлган талабни шакллантириш ва сотишни рағбатлантириш)лар киради.

- * конверсион – негатив, манфий талабни ижобийга айлантиради;
- * креатив – бозорда маълум вақтда муайян товарга талаб йўқ бўлса, талабни яратади;
- * рағбатлантирувчи – паст даражадаги талабни оширади;
- * ремаркетинг – сусаяётган талабни жонлантиради;
- * синхромаркетинг – ўзгариб тирувчи талабни барқарорлаштиради;
- * қўллаб – қувватловчи – оптимал талаб сақланишини таъминлайди;
- * демаркетинг – очикча юқори талабни пасайтиради.

* Қишлоқ хўжалиги маҳсулотларига бўлган талабнинг хусусиятларига қараб қуйдаги маркетинг турлари мавжуд:

15.4. Агромаркетинг қарорларининг самарадорлигини ифодаловчи кўрсаткичлар тизими.

Бозор, бозор муҳити истеъмолчилар талабларини комплекс тарзда тадқиқ қилиш ёки аналитик функция – кўп вақт, молиявий ва инфармацион ресурсларни ҳамда маркетинг бўйича мутахасисларни юқори таёргарлигини талаб этадиган муҳим ишдир. Бу тадқиқот қуйидаги муҳим йўналишларни қамраб олади:

- маркетинг муҳитини ўрганиш: тадбиркорлик фаолияти географик ва демографик шартларини, иқтисодий ва илмий – техникавий, сиёсий – ҳуқуқий, ижтимоий – маданий хусусиятларини, шу билан бирга, рақобатчи, воситачи, етказиб берувчи қишлоқ хўжалиги фермери ва ширкат фаолиятининг махсус хусусиятлари ва уларнинг муносабатлари характерини билиш;
- қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари бозорининг жами хусусиятлари таҳлили: талаб, таклиф, сиғим, талаб эластиклиги, нарх эластлиги, рақобат даражаси;

Бозор, бозор муҳити истеъмолчилар талабларини комплекс тарзда тадқиқ қилиш ёки аналитик функция – кўп вақт, молиявий ва инфармацион ресурсларни ҳамда маркетинг бўйича мутахасисларни юқори таёргарлигини талаб этадиган муҳим ишдир. Бу тадқиқот қуйидаги муҳим йўналишларни қамраб олади:

- муайян қишлоқ хўжалиги маҳсулотларининг истеъмол хусусиятлари ва бозордаги ҳаракати, шу билан бирга истемолчилар хоҳиши ва уларнинг товар ҳақидаги тасаввурлари таҳлили;
- бозорнинг қишлоқ хўжалиги фермери ва ширкат хўжалиги таркиби таҳлили: сотиб олувчи қишлоқ хўжалиги фермери ва ширкатлар, рақобатчи қишлоқ хўжалиги фермери ва ширкатлар, бетараф қишлоқ хўжалиги фермери ва ширкатларни кўриб чиқиш;
- савдо шакллари ва услублари таҳлили;
- истеъмолчиларни (индивидуал ва коллектив) ва уларнинг сотиб олишдаги ҳатти – ҳаракатларини ўрганиш.

АГРОСАНОАТ МАЖМУАСИ ИҚТИСОДИЁТИ

16-МАЗУ. АГРОСАНОАТ МАЖМУАСИНИ ДАВЛАТ ТОМОНИДАН ТАРТИБГА СОЛИШ ВА ҚЎЛЛАБ – ҚУВВАТЛАШ

Маърузачи: и.ф.н. Доц. Хакимов Р.

Тошкент-2019

16-МАЗУ. АГРОСАНОАТ МАЖМУАСИНИ ДАВЛАТ ТОМОНИДАН ТАРТИБГА СОЛИШ ВА ҚЎЛЛАБ – ҚУВВАТЛАШ

РЕЖА

16.1.Агросаноат мажмуаси тармоқларини давлат томонидан тартибга солиш ва қўллаб-қувватлашнинг моҳияти ва зарурати.

16.2.Давлатнинг қишлоқ хўжалигини тартибга солиш ва қўллаб-қувватлашдаги асосий вазифалари.

16.3.Давлатнинг қишлоқ хўжалигини тартибга солиш ва қўллаб-қувватлашни амалга ошириш шакллари ва усуллари.

16.4.Ўзбекистон Республикаси аграр сиёсати ва уни такомиллаштириш йўналишлари.

16.5.Қишлоқ хўжалиги корхонасини бошқаришда қабул қилинган қарорларни таҳлил қилиш.

16.1. Агросаноат мажмуаси тармоқларини давлат томонидан тартибга солиш ва қўллаб-қувватлашнинг моҳияти ва зарурати.

Бозор иқтисодиётининг барқарорлиги ва аҳоли
чиқариш, ишсизлик, инфляция ва аҳоли
даромадларининг нотекис тақсимланиши, аҳолининг
табақаланиши каби номукамалликлари ҳам мавжуд.
Бозор иқтисодиёти ўзининг бош нazorат механизми —
рақобатнинг кучсизланишига йўл қўяди ва ҳатто буни
рағбатлантиради. Бозор иқтисодиёти умумий таълим,
соғлиқни сақлаш, ижтимоий ҳимоя, узоқ муддатли
стратегик иқтисодий муаммоларни етарли даражада
тан олмайди ва бу каби муаммоларни “бозор
қонуниятлари” орқали ҳал қила олмайди. Бундай
ҳолларда давлатнинг аралашуви ва тартибга солиш
механизмлари ижтимоий-иқтисодий ўсишнинг
барқарорлигини таъминлайди.

16.1. Агросаноат мажмуаси тармоқларини давлат томонидан тартибга солиш ва қўллаб-қувватлашнинг моҳияти ва зарурати. (давоми)

* Қишлоқ хўжалигининг самарали фаолиятига кўплаб объектив ва субъектив омиллар таъсир қилиб, шулардан энг кучли ва тез таъсир қиладиган омиллардан бири бу давлатнинг аграр сиёсатидир. Давлатнинг иқтисодиётга аралашуви унинг самарадорлигига турлича таъсир кўрсатади. Пухта ўйланмаган, аниқ ҳисоб-китобларга асосланмаган иқтисодий механизмлардан фойдаланиш соҳани ривожланишига салбий таъсир кўрсатади ва унинг самарадорлигини пасайтиради. Айни пайтда давлатнинг аралашувисиз иқтисодиёт ўзини ўзи самарали бошқара олмайди. Шу сабабларга кўра ҳам ривожланишнинг “ўзбек модели” деб тан олинган тараққиёт йўлининг беш асосий тамойилидан бири давлатнинг бош ислоҳотчи эканлиги билан белгиланган. Бозор иқтисодиёти ижтимоий муаммоларни талаб даражасида еча олмаслиги ҳамда бозор механизмларини шакллантириш, ўрнатиш ва тартибга солиш учун давлатнинг иқтисодиётга аралашуви ва тартибга солиш механизмлари ижтимоий-иқтисодий ўсишнинг барқарорлигини таъминлайди.

16.1.Агросаноат мажмуаси тармоқларини давлат томонидан тартибга солиш ва қўллаб-қувватлашнинг моҳияти ва зарурати. (давоми)

* Ҳар қандай мамлакат иқтисодиётининг ўсиши ва ривожланишида давлат жуда муҳим роль ўйнайди. Бугунги кунда давлатдан мустақил ҳолда бозор иқтисодиётининг ўзини амалий жиҳатдан тасаввур қилиб бўлмайди. Агросаноат мажмуасининг асосини ташкил этадиган қишлоқ хўжалиги бошқа тармоқлардан фарқ қиладиган, ўзига хос хусусиятларига эга бўлиб, бу ўз ўрнида қишлоқ хўжалигини давлат томонидан тартибга солишнинг заруратини юзага келтиради, шу билан бирга аграр сиёсатни амалга оширишда ўз талабларини қўяди.

Бу хусусиятлар қуйидагилардан иборат:

ижтимоий, бозор ва ишлаб чиқариш инфратузилмаларининг ривожланиш даражасининг пастлиги аграр сектордаги инвестицион жозибадорликни янада камайтириб, давлат томонидан қишлоқ хўжалигига инвестицияларни жалб қилишда мақсадга мувофиқ ишларни кучайтириш лозимлигидан далолат беради;

(Давоми)

Бу хусусиятлар қуйидагилардан иборат:

қишлоқдаги ишлаб чиқарувчи кучларнинг ривожланиш даражаси халқ хўжалигининг бошқа соҳаларига нисбатан таққосланганда жуда паст бўлиб, ҳозирги вақтда қишлоқ хўжалик машиналари, трактор ва комбайнларнинг сезиларли даражада қисқариши, мавжуд қишлоқ хўжалиги технопаркларнинг маънавий ва физик жиҳатдан эскириши қишлоқ хўжалигида иқтисодий ислохотларни янада чуқурлаштиришни, соҳада пухта асосланган модернизация жараёнини олиб бориш заруратини янада кучайтиради. Аммо, янгидан шаклланган фермер хўжаликлари иқтисодий жиҳатдан ҳали заиф даврда мазкур муаммоларни дастлабки вақтларда давлатнинг иқтисодий ёрдамсиз ҳал қилиш жуда мушкул.

(Давоми)

Бу хусусиятлар қуйидагилардан иборат:

қишлоқдаги ишлаб чиқарувчи кучларнинг ривожланиш даражаси халқ хўжалигининг бошқа соҳаларига нисбатан таққосланганда жуда паст бўлиб, ҳозирги вақтда қишлоқ хўжалик машиналари, трактор ва комбайнларнинг сезиларли даражада қисқариши, мавжуд қишлоқ хўжалиги технопаркларнинг маънавий ва физик жиҳатдан эскириши мазкур муаммони янада кескинлаштирди.

(Давоми)

Бу хусусиятлар қуйидагилардан иборат:

бошқарилмайдиган бозор иқтисодиёти
шароитидаги эркин рақобатлашган
нархлар, монополлашган саноат секторида
монополлашмаган қишлоқ хўжалигига
нисбатан сезиларли даражада тез ўсиши;

(Давоми)

Бу хусусиятлар қуйидагилардан иборат:

қишлоқ хўжалигида товар ишлаб чиқаришнинг мавсумийлиги, маҳсулот ишлаб чиқаришдаги ишлаб чиқариш харажатлари билан унинг реализациясидан олинган даромад орасидаги вақтнинг катталиги, ўрта ва узок муддатли кредит ресурслардан фойдаланишнинг объектив заруратини туғдириб, бир томондан гаровга тортиладиган базанинг жуда заифлиги, бошқа томондан қимматли кредит ресурсларининг иқтисодий жиҳатдан кам самарадорлигитижорат банкларидан кредит олиш жараёнини қийинлаштиради;

(Давоми)

Бу хусусиятлар қуйидагилардан иборат:

ижтимоий, бозор ва ишлаб чиқариш инфратузилмаларининг ривожланиш даражасининг пастлиги аграр сектордаги инвестицион жозибадорликни янада камайтириб, давлат томонидан қишлоқ хўжалигига инвестицияларни жалб қилишда мақсадга мувофиқ ишларни кучайтириш лозимлигидан далолат беради;

(Давоми)

Бу хусусиятлар қуйидагилардан иборат:

қишлоқ хўжалиги корхоналаридаги менежментнинг ривожланиш даражасининг пастлиги, эскича фикрлаш ва феъл-атворхўжаликдаги тез ўзгарувчан ички ва ташқи шороитларда мақсадга мувофиқ, самарали бошқарув қарорларини қабул қилиш имконини бермайди, бу эса, қишлоқ хўжалиги товар ишлаб чиқарувчилари учун илмий ва информацион ахборот билан таъминлаш дастурларининг давлат томонидан шакллантириш заруратини келтириб чиқаради;

16.1. Агросаноат мажмуаси тармоқларини давлат томонидан тартибга солиш ва қўллаб-қувватлашнинг моҳияти ва зарурати.

* Бугунги кунда дунёнинг кўп мамлакатларида давлат томонидан тартибга солиш заруратини ўзига хос эътироф этилади. Иқтисодиёт йўналишида 2001 йилдаги Нобел мукофотини иқтисодиётни, жумладан бозор иқтисодиётини тартибга солишда давлатнинг фаол ролини ёқлаб чиққан учта америкалик олимга (Д. Стиглиц, Д. Акерлоф и М. Спенс) берилди. Улар умуман эркин, ўз-ўзидан бозорнинг ривожланиши иқтисодиётда нотекис шароитни келтириб чиқаради деб, ҳисоблашади.

* Ўткир ва бошқарилмайдиган коллизиялар нобарқарорлик ва инқирозли ўзгаришлар пайдо бўлишига олиб келади. Бу ўз навбатидан давлатнинг бошқарувчанлик роли қонуний ўсиши заруратини талаб қилади.

16.2. Давлатнинг қишлоқ хўжалигини тартибга солиш ва қўллаб-қувватлашдаги асосий вазифалари.

* Агросаноатда товар ишлаб чиқариш самарадорлигини ошириш ва барқарорлаштириш, озиқ-овқат хавфсизлигини таъминлаш, аҳолининг озиқ-овқат билан таъминланганлигини яхшилаш, қишлоқ хўжалиги ва бошқа тармоқлар орасидаги ўзаро иқтисодий паритетни ратционалликни сақлаш, қишлоқ хўжалиги ва саноатда банд бўлганларнинг даромадлари даражасини яқинлаштириш, мамлакат товар ишлаб чиқарувчиларини ҳимоя қилиш давлат томонидан тартибга солишнинг вазифаларидир.

16.3. Давлатнинг қишлоқ хўжалигини тартибга солиш ва қўллаб-қувватлашни амалга ошириш шакллари ва усуллари.

* Иқтисодиётни давлат томонидан тартибга солиш — иқтисодиётга давлат аралашинининг асосий шакли бўлиб, ресурслар ва даромадлар тақсимотига, мамлакатдаги аҳолининг фаровонлиги ва иқтисодий ўсиш суръати даражасига таъсирини ўз ичига олади. Замонавий бозор иқтисодиёти учун давлат томонидан тартибга солишнинг турли-туман усуллари, шакл ва институтларининг мавжудлиги билан характерлидир. Давлат томонидан тартибга солиш маъмурий, ҳуқуқий, бевосита ва билвосита шакллари ва усулларига ажратилади.

КЛАСТЕР

АГРОСАНОАТ МАЖМУАСИ ИҚТИСОДИЁТИ

17-МАВЗУ. АГРОСАНОАТ МАЖМУАСИДА МОЛИЯ – КРЕДИТ ТИЗИМИНИНГ АМАЛ ҚИЛИШ МЕХАНИЗМИ

Маърузачи: и.ф.н. Доц. Хакимов Р.

Тошкент-2019

17-МАВЗУ. АГРОСАНОАТ МАЖМУАСИДА МОЛИЯ – КРЕДИТ ТИЗИМИНИНГ АМАЛ ҚИЛИШ МЕХАНИЗМИ

РЕЖА

17.1.Агросаноат мажмуасида молия-кредит тизимининг моҳияти ва хусусиятлари ва тармоқлардаги ривожлантириш.

17.2.Молия-кредит тизимининг аҳамияти ва агросаноат мажмуаси

17.3.Агросаноат мажмуаси корхоналарини кредитлаш усуллари, шакллари ва уларнинг манбалари.

17.4.Агросаноат мажмуасида лизинг операциялари.

17.5.Агросаноат мажмуаси корхонларида молия-кредит механизмини такомиллаштириш йўналишлари.

17.1.Агросаноат мажмуасида молия-кредит тизимининг моҳияти ва хусусиятлари ва тармоқлардаги ривожлантириш.

- *товар моддий қийматликларни харид этиш, маҳсулот, иш ва хизматларни реализация қилиш жараёнидаги корхоналар ўртасида;
- *марказлашган пул маблағлари жамғармаларини шакллантириш ва улардан фойдаланиш юзасидан корхоналар билан юқори ташкилотлар ўртасида;
- *бюджет тизимига солиқлар тўлаш ва харажатларни молиялаштириш жараёнида корхоналар билан давлат ўртасида;

17.1.Агросаноат мажмуасида молия-кредит тизимининг моҳияти ва хусусиятлари ва тармоқлардаги ривожлантириш.

- * тўловларни амалда ошириш ва ресурслар харид этишда корхоналар, уй хўжалиги ва бюджетдан ташқари жамғармалар ўртасида;
- * бюджет тизимининг алоҳида бўғинлари ўртасида;
- * суғурта ҳолатлари вужудга келганда зарарларни қоплаш ва суғурта тўловларини амалга оширишда корхоналар, уй хўжалиги ва суғурта органлари ўртасида вужудга келадиган пул муносабатларини акс эттиради;

17.3. Аграсаноат мажмуаси корхоналарини кредитлаш усуллари, шакллари ва уларнинг манбалари.

* Қишлоқ хўжалиги корхоналари фаолиятини молиялаштиришда ўз маблағлари етарли бўлмаган ҳолатларда четдан қарзга маблағлари етарли бўлмаган ҳолатларда четдан қарзга маблағ жалб этишга тўғри келади.

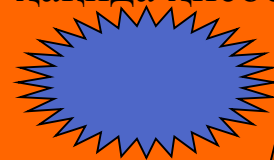
* **Четдан жалб қилинадиган қарз маблағлари манбалари**

- * Тижорат банкларининг кредитлари;
- * Бюджетдан ташқари жамғармаларнинг кредитлари;
- * Ҳалқаро молия ташкилотларининг маблағлари (тижорат банклари лойиҳалари орқали);
- * Давлат бюджетининг маблағлари ҳисобидан кредитлар;
- * Кредит иттифоқлари ва бошқа кредит берувчи субъектлар кредитлари.

* Четдан жалб этиладиган қарз маблағлари қуйидаги манбалар эвазига бўлиши мумкин:

**Кредит олиш учун
тақдим
этиладиган
хужжатлар**

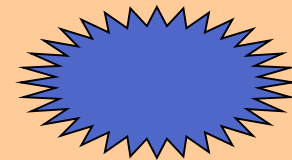
1. Кредит буюртмаси;
2. Қарз олувчининг банк ҳисоб варағидаги пул тушумлари тахмини (пул оқими) кўрсатилган бизнес – режаси;
3. Охирги ҳисобот санасига давлат солиқ хизматининг маҳаллий (туман) идораси томонидан тасдиқланган бухгалтерлик баланси;
4. Дебиторлик ва кредитторлик қарзлари ҳақидаги маълумотнома, шунингдек, 90 кундан ортиқ, муддатдаги қарздорликнинг солиштирма далолатномалари;
5. Молиявий натижалар ҳақида ҳисобот;

Қарз
олувчининг
банк олдидаги
хуқуқи

1. Мулк ёки қимматли қоғозлар гарови;
2. Банк ёки суғурта ташкилоти кафолати;
3. Учунчи шахснинг кафиллиги;
4. Суғурта компаниясининг қарз олувчи кредитни қайтара олмаслик хатарини суғурта қилгани тўғрисидаги суғурта полиси;
5. Фуқаролар йиғинларининг маҳалла, қишлоқ, овул Кенгашлари кафиллиги.

17.5.Аграсаноат мажмуаси корхонларида молия-кредит механизмини такомиллаштириш йўналишлари.

Корхонанинг ўз молиявий ресурсларидан фойдаланиш самарадорлигини ошириш қуйидаги йўналишларда бўлмоғи лозим:

хомашё ва моддий ресурслардан тежаб-тергаб, оқилона фойдаланиш;

арзон ва юқори унимли технологиялардан фойдаланиш;

маҳсулот таннархининг арзонлашувига эришиш ва нарх рақобати орқали юқори фойдага эришиш;

17.5.Аграсаноат мажмуаси корхонларида молия-кредит механизмини такомиллаштириш йўналишлари.

Корхонанинг ўз молиявий ресурсларидан фойдаланиш самарадорлигини ошириш қуйидаги йўналишларда бўлмоғи лозим:

асосий фаолият билан бирга қўшимча тармоқларни ривожлантириш;

молиявий фонд бозорларида қимматбаҳо қоғозлар билан савдо қилиш, сердаромад компаниялар акцияларини сотиб олиш;

амортизация ажратмаларини ишлаб чиқаришни техник қайта қуроллантиришга йўналтириш ва бошқалар.

АГРОСАНОАТ МАЖМУАСИ ИҚТИСОДИЁТИ

18 – МАВЗУ. ЕВРОПА ҲАМЖАМИЯТИНИНГ ЯГОНА АГРАР СИЁСАТИ

Маърузачи: и.ф.н. Доц. Хакимов Р.

Тошкент-2019

18 – МАВЗУ. ЕВРОПА ҲАМЖАМИЯТИНИНГ ЯҒОНА АГРАР СИЁСАТИ

РЕЖА

18.1.Европа ҳамжамияти ягона аграр сиёсатининг зарурияти, аҳамияти.

18.2.Европа ҳамжамиятида ягона аграр сиёсатни олиб борувчи органлари.

18.3.Европа ҳамжамияти ягона аграр сиёсатида қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари нархларини қўллаб-қувватлаш.

18.4.Европа ҳамжамияти ягона аграр сиёсатида қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари ишлаб чиқарувчиларнинг даромадларини кўпайтиришни қўллаб-қувватлаш.

17.1.Европа ҳамжамияти ягона аграр сиёсатининг зарурияти, аҳамияти.

* Бугунги кунда озиқ-овқат ишлаб чиқаришни кўпайтириш алоҳида олинган бир давлатда маълум чегараланишларга эга. Алоҳида олинган давлатларнинг имкониятлари чекланган. Бир нечта давлатларнинг ўзаро келишган ҳолда ишлаб чиқаришни ташкил этишлари албатта катта имкониятларни очади. Биргалашиб ягона бир сиёсат орқали қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқаришини юритишнинг самарадорлигини Европа ҳамжамияти мисолида кўриш мумкин.

* Бугунги кунда Марказий Осиё давлатларининг аграр соҳадаги имкониятларини келишилган ҳолда амалиётга қўллаш жуда катта самара бериши мумкин. Кейинги йилларда бу борада катта ишлар амалга оширилмоқда. Энг аввало сув ресурсларидан самарали фойдаланиш масалалари ва озиқ-овқат маҳсулотлари ишлаб чиқаришни кўпайтириш масалалари ҳал этилмоқда.

Фермерларнинг экологик масала-ларини тўғри ҳал этишда қатнашишлари, эрта пенсияга чиқишларини қўллаб-қувватлаш.

Дехқончилик ва қорамолчилик маҳсулотларига бўлган нарх дунё даражасига яқинлаштирилиши керак

*Мак-Шерри
режасининг
асосий мазмуни:*

Зарарни қоплаш тўловлари ишлаб чиқаришдан ерларни озод қилган ва 1 га ерга чорва молларининг максимал бириктирилишини таъминлаган фермерларга бериш;

Фермерларга нархларни тушир-ганлари учун зарарни қоплайдиган тўловлар тўлашни ташкил этиш;

АГРОСАНОАТ МАЖМУАСИ ИҚТИСОДИЁТИ

**19-МАВЗУ. АМЕРИКА ҚЎШМА ШТАТЛАРИ ҚИШЛОҚ
ХЎЖАЛИГИ**

Маърузачи: и.ф.н. Доц. Хакимов Р.

Тошкент-2019

19-МАВЗУ. АМЕРИКА ҚЎШМА ШТАТЛАРИ ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИ

РЕЖА

19.1.Америка Қўшма Штатлари қишлоқ хўжалигининг миқдорий ўлчамлари, иқтисодиётдаги ўрни.

19.2.Аграсаноат мажмуаси корхонларида ишлаб чиқаришнинг ташкилий шакллари.

19.3.Америка Қўшма Штатларида қишлоқ хўжалигини тартибга солиш ва тармоқни қўллаб-қувватлаш тартиблари.

19.4.Америка Қўшма Штатлари қишлоқ хўжалигини ривожлантириш йўналишлари.

АГРОСАНОАТ МАЖМУАСИ ИҚТИСОДИЁТИ

**20-МАВЗУ. МУСТАҚИЛ ДАВЛАТЛАР ҲАМДЎСТЛИГИ
ДАВЛАТЛАРИ ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИ**

Маърузачи: и.ф.н. Доц. Хакимов Р.

Тошкент-2019

20-МАВЗУ. МУСТАҚИЛ ДАВЛАТЛАР ҲАМДЎСТЛИГИ ДАВЛАТЛАРИ ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИ

РЕЖА

20.1. Мустақил давлатлар ҳамдўстлиги давлатлари қишлоқ хўжалигининг мамлакатлар иқтисодиётидаги тутган ўрни, аҳамияти ва асосий вазифалари.

20.2. МДХ давлатларида қишлоқ хўжалигининг ишлаб чиқариш ресурслари.

20.3. Мустақил давлатлар ҳамдўстлиги давлатларида қишлоқ хўжалигини тартибга солиш ва тармоқни қўллаб-қувватлаш тартиблари.

20.4. Жаҳон молиявий-иқтисодий инқирози шароитида мустақил давлатлар ҳамдўстлиги давлатлари қишлоқ хўжалигини ривожлантиришга қаратилган чора-тадбирлар.

